

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร คือ ครูมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพชส.) รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2532-2533 ในเขต 64 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 4,475 คน
 - 1.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (ประคอง กรรณสูต 2525: 8) โดยมีวิธีและขั้นตอนการสุ่มดังนี้
 - 1.2.1 กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์กำหนดขนาดตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน (อุทุมพร จามรมาน 2530: 30) โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ได้กลุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน 367 คน
 - 1.2.2 สุ่มตัวอย่างจังหวัดที่มีโรงเรียนในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม จำนวนทั้งหมด 64 จังหวัด ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ได้มา 15 จังหวัด
 - 1.2.3 สุ่มตัวอย่างโรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย จังหวัดละ 2 โรงเรียน ได้โรงเรียนจำนวนทั้งสิ้น 30 โรงเรียน มีครูมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติการสอนจำนวน 587 คน

1.2.4 สุ่มตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตรการคำนวณสัดส่วนครูจาก
โรงเรียนแต่ละโรงเรียน โดยใช้สูตร (บุญเรียง ขจรศิลป์ 2530: 57) $f = \frac{n}{N}$
ได้สัดส่วนเท่ากับ 1 : 5 จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน
รวมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและ
สังคมทั้งหมด จำนวน 384 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบ ลักษณะของแบบสอบถาม
เป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในด้านต่าง ๆ
5 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษาและอาชีพ
2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม
3. ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. ด้านการสาธารณสุข
5. ด้านการเมืองการปกครอง

ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบ เลือกตอบ และ เต็มคำ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนา
ชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและ
สังคม และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรา
ส่วนประเมินค่าและแบบปลายเปิด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

3.1 ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงอธิบดี
กรมสามัญศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ทำจดหมายถึงอาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอคำแนะนำ
ในการเดินทางไปยังโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้เดินทางไป

3.3 ทำหนังสือถึงครูมัธยมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

3.4 แจกแบบสอบถามแก่ครูมัธยมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปแจกด้วยตนเองส่วนหนึ่ง ใน 10 จังหวัด และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้จัดส่งทางไปรษณีย์ และรับคืนด้วยตนเองทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS-x) ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าร้อยละ

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลบทบาทที่ปฏิบัติจริงของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการสาธารณสุข ด้านการเมืองการปกครอง ใช้ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรวบรวมสรุปปัญหาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทั่วไปของครูมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม สรุปได้ว่าครูทั้งหมด 328 คน ครูที่ตอบแบบสอบถาม เป็นชาย 180 คน คิดเป็นร้อยละ 54.9 เป็นหญิง 148 คน คิดเป็นร้อยละ 45.1 อายุของครูส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 60.1 รองลงมาคืออายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.2 วุฒิการศึกษาสูงสุดของครู มีวุฒิปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.6 รองลงมาคือวุฒิการศึกษาด้าน ปวส. หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 4.9 ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นอาจารย์ 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.4 รองลงมาคือมีประสบการณ์ในการทำงานเป็นอาจารย์ 10-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.0 โดยครูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดเดียวกับที่โรงเรียนตั้งอยู่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.1 รองลงมาคือมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่น คิดเป็นร้อยละ 59.3 และครูส่วนใหญ่

มีจำนวนปีที่ทำงานในโรงเรียนที่สอนอยู่ปัจจุบัน 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.2 รองลงมา ครู ร้อยละ 32.6 มีจำนวนปีที่ทำงานในโรงเรียนที่สอนอยู่ปัจจุบัน 5-10 ปี

ในด้านงานพิเศษที่ครูทำนอกเหนือจากงานสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ทำงานด้าน งานวัดผลและงานวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 16.2 รองลงมาทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 15.7 ครูส่วนใหญ่ทำงานพิเศษนอกเหนือจากการสอน 6-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 39.3 รองลงมาทำงาน 1-2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 22.3 ส่วน งานพิเศษที่ครูได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ส่วนใหญ่ครูจะทำงานเกี่ยวกับ งานประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คิดเป็นร้อยละ 30.6 รองลงมาเป็นงานเกี่ยวกับ งานด้านบริการอาคารสถานที่ อุปกรณ์ต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 23.8 เมื่อพิจารณาถึงจำนวนครั้ง ต่อปีในการทำงานในชุมชนของครู พบว่าครูส่วนใหญ่ทำงานในชุมชน 3-5 ครั้งต่อปี คิดเป็น ร้อยละ 49.7 รองลงมาทำงาน 1-2 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 18.3 ส่วนจำนวนคาบในการ สอนต่อสัปดาห์ของครู พบว่าครูส่วนมากสอน 16-20 คาบต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 50.9 รองลงมาครูสอน 21-25 คาบต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 20.8 และในด้านของวิชาที่ครูสอน พบว่าครูส่วนใหญ่สอนวิชา หมวดวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 16.2 รองลงมา ได้แก่ ครูที่ สอนวิชาหมวดคณิตศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 15.9

2. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยม ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.) จะแบ่งผลสรุปการวิจัยออกเป็น 2 บทบาท คือ

2.1 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ที่มีต่อนักเรียน

2.2 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ที่มีต่อประชาชนหรือ

ชุมชน

2.1 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการ มพช. ที่มีต่อ นักเรียนสามารถแยกพิจารณาบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ใน แต่ละด้านได้ดังนี้

2.1.1 ด้านการศึกษาและอาชีพ

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ที่มีต่อ นักเรียนในด้านการศึกษาและอาชีพโดยส่วนรวม พบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว

เมื่อพิจารณารายละเอียดของการให้คำแนะนำด้านการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียน บทบาทในการสอนให้นักเรียนทำงานเป็นหมู่คณะ และบทบาทในการสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวม บทบาทในการได้รับทราบบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบตามโครงการ มพช. และบทบาทในการจัดโครงการด้านวิชาชีพเพื่อให้นักเรียนมีรายได้ พบว่าครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง

ส่วนบทบาทในการจัดโครงการต่าง ๆ ด้านการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียน และบทบาทในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นจัดสอนวิชาชีพแก่นักเรียนพบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว (ดูได้จากตารางที่ 5-11)

2.1.2 ด้านสังคม และวัฒนธรรม

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ที่มีต่อนักเรียนด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว เมื่อพิจารณารายละเอียดของการสอนให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง บทบาทในการสอนให้นักเรียนรู้จักการพัฒนาตนเองและสังคมท้องถิ่น บทบาทในการสอนให้นักเรียนมีความสำนึกในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ บทบาทในการสอนให้นักเรียนสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณี บทบาทในการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี บทบาทในการสอนให้นักเรียนสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และบทบาทในการสอนให้นักเรียนมีคุณธรรมโดยใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา พบว่าครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 12-18)

2.1.3 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. ที่มีต่อนักเรียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยส่วนรวมพบว่า ครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว ซึ่งได้แก่บทบาทในการบริการอบรมต่าง ๆ เพื่อมาพัฒนาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากหน่วยงานอื่น ๆ บทบาทในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียน และบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนนำไปพัฒนาอาชีพท้องถิ่นของตนเอง

ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว พบว่า ครู
ที่เคยปฏิบัติส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 19-21)

2.1.4 ด้านสาธารณสุข

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพส. ที่มีต่อ
นักเรียนในด้านสาธารณสุข โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว เมื่อ
พิจารณารายละเอียดของการสอนให้นักเรียนรู้จักบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ บทบาทในการสอน
ให้นักเรียนรู้จักช่วยตนเองในการรักษาสุขภาพอนามัย และให้นักเรียนนำเอาไปเผยแพร่
บทบาทในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นเพื่อมาพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียน และบทบาท
ในการจัดงานกีฬา และสันทนาการต่าง ๆ แก่นักเรียน พบว่าครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง
ส่วนบทบาทในการจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้
ด้านสาธารณสุขพื้นฐานแก่นักเรียน พบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว (ดูได้จาก
ตารางที่ 22-26)

2.1.5 ด้านการเมืองการปกครอง

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพส. ที่มีต่อ
นักเรียนในด้านการเมืองการปกครอง โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว
เมื่อพิจารณารายละเอียดของการสอนให้นักเรียนสำนึกในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีครูส่วนมากเคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว และปฏิบัติได้นาน ๗
ครั้ง นอกจากนี้บทบาทครูในการส่งเสริมให้นักเรียนนำเอาความรู้ด้านการเมืองการปกครอง
ไปเผยแพร่ พบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว แต่ปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง เช่นเดียวกัน
ส่วนบทบาทครูในการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนา
ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง และกฎหมายแก่นักเรียน และบทบาทครูในการขอความร่วมมือ
จากหน่วยงานต่าง ๆ ในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียนพบว่าครู
ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว (ดูได้จากตารางที่ 27-30)

2.2 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการ มพส. ที่มีต่อ
ประชาชนหรือชุมชนสามารถแยกพิจารณารายละเอียดของบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชน
ในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการ มพส. ในแต่ละด้านได้ดังนี้

2.2.1 ด้านการศึกษาและอาชีพ

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพ โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการศึกษาตลอดชีวิต บทบาทในการทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารทันสมัย บทบาทในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นแก่ประชาชน และบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้สนใจกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาอาชีพ

ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว พบว่า ครูที่เคยปฏิบัติส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 37-40)

2.2.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านดังกล่าว เมื่อพิจารณารายละเอียดของบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการพัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคมในท้องถิ่น บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม และบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักการปฏิบัติให้ครอบครัวตนเองปลอดภัย พบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว พบว่าครูที่เคยปฏิบัติส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง

นอกจากนี้บทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักรักษามรดกทางวัฒนธรรม และบทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น พบว่าครูส่วนมากเคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว แต่ปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 41-46)

2.2.3 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว ซึ่งได้แก่บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาอาชีพของตนเอง และบทบาทในการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการเผยแพร่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ แก่ประชาชน

ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 47-49)

2.2.4 ด้านสาธารณสุข

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านสาธารณสุข โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านสาธารณสุข ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ในการบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนปลอดภัยจากโรคต่าง ๆ บทบาทในการร่วมมือกับประชาชนในการจัดหาเครื่องบริโภคที่ถูกต้องลักษณะ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักรักษาสุขภาพ อนามัยของตนเอง และบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนครอบครัว ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าว พบว่าครูที่เคยปฏิบัติส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง

นอกจากนี้บทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักเล่นกีฬา มินงานสันทนาการ ซึ่งเป็นบทบาทเดียวที่ครูส่วนมากเคยปฏิบัติแต่ปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 50-55)

2.2.5 ด้านการเมืองการปกครอง

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านการเมืองการปกครอง โดยส่วนรวมพบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้สำนึกในการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และบทบาทในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่ประชาชน ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติในบทบาทดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง

นอกจากนี้บทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการใช้สิทธิและหน้าที่ของตนเองตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นบทบาทเดียวที่ครูส่วนมากเคยปฏิบัติ แต่ปฏิบัติได้นาน ๗ ครั้ง (ดูได้จากตารางที่ 56-58)

3. สรุปกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ครูได้เคยจัดขึ้นสำหรับนักเรียนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

3.1 ด้านการศึกษาและอาชีพ มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- การบริการสอนนอกเวลาเกี่ยวกับอาชีพ
- การแนะแนวในการเรียนต่อ
- การฝึกอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น
- การฝึกอาชีพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เช่น การเลี้ยงสุกร ไก่

วัว ปลา ทำรองเท้า รพช. ทำอิฐบล็อก ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน การแกะสลัก การปลูกพืช ผักผลไม้ต่าง ๆ ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ซ่อมเครื่องยนต์ ทำอาหาร ทอผ้า เป็นต้น

- การขายของสหกรณ์ และนำกำไรมาปันผล
- การจัดบริษัทโดยการนำผลผลิตมาขายในโรงเรียน และนำผล

ผลิตในโรงเรียนไปขายในราคาถูกลงตามบ้าน

3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้

ดังนี้

- จัดงานในวันสำคัญต่าง ๆ
- จัดอบรมจริยธรรมในโรงเรียน
- การอนุรักษ์มรดกไทย
- ปฏิบัติธรรมทุกวันศุกร์
- จัดนิทรรศการวันสิ่งแวดล้อม
- ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
- วันพระฟังธรรม
- ธรรมทายาท
- ตอบปัญหาจริยธรรม
- จัดสวนป่าในโรงเรียน
- สวนสวยโรงเรียนงาม
- การนิมนต์พระมาแสดงปฐมกถา
- ปลูกป่าเพื่อชุมชน
- มาสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน
- อนุรักษ์ธรรมชาติ ดินน้ำ สวรรค์
- การรักษาความสะอาดในโรงเรียน
- ให้นักเรียนจัดบอร์ดเพื่อรณรงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ คุคลอง

โบสถ์ ศาลา

ได้ดังนี้

- ให้นักเรียนร่วมมือกับชุมชน ทำความสะอาดถนน วัด สาธารณะ
- โรงเรียนร่วมกับชุมชน สร้างกุศล เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า สร้างกุฏิ

3.3 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุป

- งานวันวิทยาศาสตร์
- งานสัปดาห์วันวิทยาศาสตร์
- การผลิตสื่อการสอนวิทยาศาสตร์ในโครงการต่าง ๆ
- การขยายพันธุ์พืช โดยวิธีการใหม่ ๆ
- การขยายพันธุ์สัตว์ โดยวิธีการใหม่ ๆ
- การสอนการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์
- วิทยาศาสตร์สัญจร
- การฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์
- การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ด้วยวิธีการใหม่ ๆ
- การทำปุ๋ยและทดสอบปุ๋ยปลอม
- การผสมพันธุ์พืชด้วยวิธีการใหม่ ๆ
- การผสมพันธุ์สัตว์ด้วยวิธีการใหม่ ๆ

3.4 ด้านสาธารณสุข มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- งานกีฬาหรืองานกีฬาต่าง ๆ
- งานวันปีใหม่ งานวันเด็ก
- โครงการวิชาสุขภาพ เนตรนารี ลูกเสือ
- การออกค่ายพักแรมของ ยุวกาชาด เนตรนารี ลูกเสือ
- การเยี่ยมบ้านนักเรียน ประกวาดบ้านนักเรียน
- การรักษา และถนอมอาหาร
- ฉีดวัคซีนป้องกันโรค
- การตรวจคุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้
- จัดหาน้ำดื่มที่สะอาดแก่นักเรียน

ผลผลิตของนักเรียน

- การทำน้ำนมถั่วเหลือง เพื่อให้นักเรียนและทางบ้านบริโภค โดยใช้
- การตรวจสุขภาพประจำภาคเรียน
- จัดบอร์ดป้ายต่าง ๆ ในการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่นักเรียน
- จัดโครงการอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะแก่นักเรียน
- โครงการเผยแพร่ความรู้จากนักเรียนสู่ประชาชน
- การจัดซื้อยาสามัญ เครื่องมือตรวจสุขภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับ

ห้องพยาบาล

- ฝึกการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่นักเรียน

3.5 ด้านการเมืองการปกครอง มีกิจกรรมต่าง ๆ หรือโครงการ พอสรุป

ได้ดังนี้

- จัดสอนกฎหมายต่าง ๆ แก่นักเรียนเพิ่มเติม
- การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนประจำปี
- จัดการเลือกตั้งจำลอง โดยใช้นักเรียนแสดง
- การเลือกตั้งหัวหน้าชั้น ประธานนักเรียน โดยนักเรียนเป็นคนลง

คะแนนเสียง

- ส่งเสริมความรู้ โดยการจัดนิทรรศการในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น

วันรัฐธรรมนูญ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันจักรี เป็นต้น

4. สรุปกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ครูได้จัดขึ้นสำหรับประชาชน เพื่อประโยชน์

ในการพัฒนาชุมชน

4.1 ด้านการศึกษาและอาชีพ มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- จัดสอนและฝึกฝนการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น ปลูกผลิตผลทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ซ่อมเครื่องยนต์ ซ่อมเครื่องไฟฟ้า ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำอิฐจากดินลูกรัง เป็นต้น
- จัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
- จัดทำหนังสือ และห้องสมุดชุมชน
- ทำวารสารเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน
- จัดตั้งคณะกรรมการสหกรณ์
- จัดการซื้อขายผลิตผลในรูปของสหกรณ์

- จัดการแข่งขันอาเซียนคหกรรม
- เชิญประชาชนเยี่ยมชมนิทรรศการต่าง ๆ ของโรงเรียน ชมโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านการศึกษา และอาชีพของประชาชน

4.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ดังนี้

- ซ่อมถนน และทำความสะอาดท่อระบายน้ำ
- ประกวดเทนิสกรานต์
- จัดโครงการรักต้นไม้
- ปลูกต้นไม้ที่ริมถนน โรงเรียน ในหมู่บ้าน และในวัด
- แห่เทียนพรรษาร่วมกับประชาชน
- เวียนเทียน วันวิสาขบูชา ร่วมกับประชาชน
- จัดโครงการชุมชนสัมพันธ์
- เชิญชวนประชาชนไปฟังบรรยายธรรม ในวันเข้าพรรษา และวัน

สำคัญทางศาสนา โดยใช้นักเรียนเป็นสื่อกลาง

- ร่วมกับประชาชนพัฒนา ทำความสะอาด วัด ถนน คูคลอง โรงเรียน
- สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

- จัดโครงการบ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

- จัดหาของเก่าโบราณวัตถุที่มีค่าของชุมชน เพื่อเก็บรักษาไว้ในศูนย์วัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน

- ทอดผ้าป่าสามัคคี เพื่อการศึกษาให้แก่วัดและโรงเรียน
- ร่วมกับประชาชนสร้างกุศล เช่น ทอดผ้าป่า ทอกรฐิน จัดอุปสมบท

จัดบรรพชาแก่นักเรียนในภาคฤดูร้อน

- รมรงค์ไม้ทึงขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ถนน
- รมรงค์การรักษา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาธารณะประโยชน์

4.3 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ

พอสรุปได้ดังนี้

- สอนให้ประชาชนรู้จักการทำบุญขึ้นใช้เอง
- การขยายพันธุ์พืชด้วยวิธีการใหม่ ๆ

- การขยายพันธุ์สัตว์ด้วยวิธีการใหม่ ๆ
- การทดสอบบัพปลอม ยาปราบวัชพืชปลอม
- การปลูกพืชด้วยวิธีการใหม่ ๆ
- การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในการกำจัดศัตรูพืช
- การผสมพันธุ์พืชด้วยวิธีการใหม่ ๆ
- การผสมพันธุ์สัตว์ด้วยวิธีการใหม่
- การฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ และสอนการรักษาโรคสัตว์ วินิจฉัย

โรคสัตว์เบื้องต้น

- จัดทำป้ายนิเทศก์ในหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีแก่ประชาชน

หมายเหตุ กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ นี้ ส่วนมากจะต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นเสมอ

4.4 ด้านสาธารณสุข มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- การรักษาความสะอาดแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้
- การตรวจคุณภาพน้ำ
- การจัดหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ เช่น การขุดเจาะน้ำบาดาล การทำตุ่ม

กักเก็บน้ำ เป็นต้น

- ความรู้โภชนาการสู่ชนบท
- จัดกีฬาประชาชน โดยใช้สนามและอุปกรณ์ของโรงเรียน และการ

จัดงานกีฬาต่าง ๆ

- รมรงค์พืชผักต้องปลอดยาฆ่าแมลง
- บริการน้ำดื่มน้ำใช้ในภาคฤดูร้อน
- สันทนาการ เพื่อสุขภาพ
- งานสัปดาห์ป้องกันโรค
- ร่วมมือกับอนามัยในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคแก่ประชาชน
- จัดป้ายให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน
- เชิญชวนประชาชนมาร่วมงานต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยใช้นักเรียน

เป็นสื่อกลางเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านการสาธารณสุขของประชาชน

ชุมชน

- เผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ เรื่องเพศศึกษา โดยการจัดป้ายตาม

- สอนให้ประชาชนรู้จักการทำอาหารที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกายโดยใช้ผลผลิตในชุมชน เช่น การทำนํ้านมถั่วเหลือง การเลี้ยงไก่ไข่เพื่อบริโภคไข่ เป็นต้น

4.5 ด้านการเมืองการปกครอง มีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

- จัดป้ายรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง
- เผยแพร่ความรู้ในการเลือกตั้งในท้องถิ่น
- เผยแพร่ความรู้ในด้านกฎหมายต่าง ๆ แก่ประชาชน
- เชิญชวนประชาชนมาร่วมงานนิทรรศการต่าง ๆ ของโรงเรียน

โดยให้นักเรียนเป็นสื่อกลางเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านการเมืองและการปกครองของประชาชน

5. สรุป บุคคลและหน่วยงานที่ครูหรือโรงเรียนขอความร่วมมือเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

- กรรมการหมู่บ้าน
- กรรมการสภาตำบล
- ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน
- กรรมการศึกษาออกโรงเรียน
- สาธารณสุขอำเภอ
- ออมัยตำบล
- โรงพยาบาลประจำอำเภอ
- เขตการศึกษา
- สำนัการศึกษาจังหวัด
- สถานที่ตำรวจภูธร ประจำอำเภอ
- ตำรวจตระเวนชายแดน
- ธนาคารการเกษตรแห่งประเทศไทย
- เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล
- สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด

- กรมประมง ประมงจังหวัด
- ปลุ่สัตว์จังหวัด
- แรงงานจังหวัด
- ที่ว่าการอำเภอ
- กรมป่าไม้ ประจำอำเภอ จังหวัด
- โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำอำเภอ จังหวัด

6. ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษา โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพชส.)

6.1 ปัญหาและอุปสรรค ที่ครูมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพชส.) ประสบในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เรียงตามลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้

6.1.1 ปัญหาในด้านงบประมาณ เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับมาก โดยมีความสำคัญของปัญหา เรียงตามลำดับ คือ งบประมาณในการสนับสนุนโครงการมีน้อยขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการสนับสนุนงานพัฒนาชุมชน และการจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนยังไม่เหมาะสม

6.1.2 ปัญหาในด้านของตัวบุคคล เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลาง โดยมีความสำคัญของปัญหา เรียงตามลำดับ คือ ประชาชนมีความยากจนรายได้มีน้อย รองลงมาได้แก่ ปัญหาประชาชนไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาพัฒนาชุมชนของตนเอง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน ประชาชนมีความแตกต่างในการรู้หนังสือ ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น ประชาชนขาดความสามัคคี ประชาชนไม่เห็นด้วยในโครงการที่โรงเรียนทำขึ้น และประชาชนมีสุขภาพไม่ดี ตามลำดับ

6.1.3 ปัญหาด้านครู เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลาง โดยมีความสำคัญของปัญหา เรียงตามลำดับ คือ ปัญหาด้านครูไม่สะดวกในการออกบริการชุมชนโดยเฉพาะครูสตรี รองลงมาได้แก่ ครูกับประชาชนไม่ค่อยมีเวลาพบปะกัน ครูไม่มีเวลาพอที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ครูไม่สามารถปรับกิจกรรมให้เข้ากับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ครูไม่เข้าใจในโครงการที่กรมฯมอบหมายมา ครูได้รับมอบหมายงานไม่ตรงกับความถนัดและ

ความสามารถ ครูมีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอที่จะให้บริการต่อชุมชน และปัญหาครูมีความขัดแย้งกับผู้นำชุมชน หรือประชาชน ตามลำดับ

6.1.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลาง โดยมีความสำคัญของปัญหาเรียงตามลำดับ คือ ท้องถิ่นมีสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้ง รongลงมาได้แก่ ท้องถิ่นขาดแคลนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร วัตถุพิษ ทรัพยากรธรรมชาติ ท้องถิ่นมีการคมนาคมไม่สะดวก มีการเล่นการพนัน และอบายมุขต่าง ๆ มาก ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นถูกทำลาย ท้องถิ่นมีสิ่งเสียดสีมาก มีโจรผู้ร้ายชุกชุม และปัญหาท้องถิ่นมีภัยธรรมชาติบ่อย เช่น อุทกภัย หรือวาตภัย ตามลำดับ

6.1.5 ปัญหาด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลาง โดยมีความสำคัญของปัญหาเรียงตามลำดับ คือ ขาดการประสานงานกันระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รongลงมาได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจในนโยบายของโครงการ และไม่ได้รับความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร ตามลำดับ

6.1.6 ปัญหาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นปัญหาที่ครูประสบในระดับปานกลาง โดยมีความสำคัญของปัญหา เรียงตามลำดับ คือ การขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะมาให้ความรู้แก่ประชาชน รongลงมาได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นขาดความรู้ความสามารถ และความเข้าใจในโครงการ ผู้นำท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน อนามัยไม่ให้ความร่วมมือ ผู้บริหารไม่เข้าใจในนโยบายในโครงการ และปัญหาด้านผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญในงานพัฒนาชุมชน หรือไม่รับผิดชอบต่อโครงการ ตามลำดับ

6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม
สรุปปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมดังนี้

6.2.1 ปัญหาด้านตัวบุคคล มีปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมดังนี้

ก. ประชาชนในชุมชน

1) ประชาชนในชุมชนอยู่ห่างไกลกันมาก ทั้งห่างจากโรงเรียนและเพื่อนบ้าน เป็นเหตุให้ประชาชนไม่เข้าใจจุดหมายของโครงการฯ เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี

กระตือรือร้น

- 2) ประชาชนบางส่วนขาดความเสียสละ ขาดความ
- 3) ในชุมชนบางส่วนขาดบุคคลวัยแรงงาน เนื่องจากมีการย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ และเพื่อการศึกษา
- 4) ประชาชนบางส่วนขาดความศรัทธา เชื่อมั่นในตัวครู
- 5) ประชาชนไม่ค่อยได้รับบริการด้านสุขภาพอนามัย
- 6) ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน และผู้นำศาสนาไม่ตื่นตัวต่อการพัฒนาคุณธรรมของประชาชน
- 7) ประชาชนบางส่วนใช้ภาษาถิ่นมากกว่าภาษากลาง หรือภาษาไทย ทำให้เกิดปัญหาในการสื่อความหมาย

ข. ครู

- 1) ไม่มีการอบรมครู มีก็น้อยมาก และไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากเท่าที่ควร
- 2) ครูในโรงเรียนบางโรงเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ขาดความสามัคคี ขาดความรับผิดชอบ ความเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่พัฒนาชุมชน และครูไม่ร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
- 3) ครูในโรงเรียนมีน้อย ทำให้ครูมีภาระหน้าที่มาก เวลาจึงมีน้อย อีกทั้งครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
- 4) ผู้บริหารบางคนไม่ได้ชี้แจงอธิบายโครงการฯ ให้ครูได้เข้าใจอย่างทั่วถึง
- 5) ครูส่วนมากมีที่พักไกลจากโรงเรียน และชุมชน ต้องเดินทางไปกลับ ไม่ค่อยมีโอกาสได้อยู่ในชุมชน อีกทั้งครูไม่รู้ภาษาถิ่น ทำให้เกิดปัญหาในด้านการสื่อความหมาย
- 6) ครูส่วนมากขาดความรู้ด้านวิชาชีพ และครูส่วนมากไม่สามารถสอนให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผล
- 7) ครูส่วนมากมีรายได้น้อย เนื่องจากมีภาระหน้าที่มาก ไม่สามารถหางานพิเศษเจือจุนได้

ค. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

- 1) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องบางส่วนยังไม่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างจริงจัง
- 2) หน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการประสานงานกันเท่าที่ควร และยังขาดความร่วมมือเท่าที่ควร

ง. การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ

- 1) การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่นไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากโรงเรียนกับหน่วยงานต่าง ๆ มีระยะทางห่างไกลกันยากแก่การติดต่อประสานงาน
- 2) หน่วยงานอื่น ๆ ให้ความร่วมมือ แต่ยังไม่ตรงตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชน

6.2.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมดังนี้

- 1) ประชาชนไม่เห็นความสำคัญ และไม่มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) ชุมชนขาดกำลังคนในการอนุรักษ์สถานแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ

6.2.3 ปัญหาด้านงบประมาณ มีปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมดังนี้

- 1) งบประมาณ เป็นแผนที่มีระยะเวลาอันยาวนานเกินไป และการของบประมาณใช้เวลานาน ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้าตามไปด้วย อีกทั้งการให้งบประมาณไม่ได้จัดให้ตามโครงการที่โรงเรียนเสนอไป
- 2) การใช้งบประมาณบางส่วนเป็นไปอย่างสิ้นเปลือง และไม่ถูกต้อง
- 3) โรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก งบประมาณจึงได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่

6.2.4 ปัญหาอื่น ๆ มีปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมดังนี้

- 1) ไม่มีการติดตามผลงานของโครงการ เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงน้อย

2) การสอนวิชาชีบบางวิชาไม่เหมาะสมกับความต้องการ
ของประชาชนในท้องถิ่น และนักเรียนบางส่วนไม่สนใจในการสอนวิชาชีบบางวิชาของโรงเรียน

3) อุปกรณ์และสถานที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
ส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมเนื่องจากขาดเงินงบประมาณในการสนับสนุน

6.3 สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค
ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษา โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตและสังคม สามารถสรุปได้เป็นด้าน ๆ ดังนี้

ก. ประชาชนในชุมชน สรุปได้ว่า ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจ
แก่ประชาชนในเรื่องของนโยบายต่าง ๆ โครงการต่าง ๆ ที่ได้รับมาเป็นอย่างดี โดยการ
ประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออมาัย เป็นต้น โดยใช้ครูเป็นผู้
ถ่ายทอดความรู้ หรือจะให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านรับหน้าที่ไปก็ได้ และควรมีการอบรมด้านวิชาชีพและ
จัดหาวิชาชีพที่เหมาะสมให้ประชาชนทำหลังจากเวลาที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลัก
ของตนแล้ว เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ และให้ประชาชนสนใจในนโยบายต่าง ๆ ลดน้อยลง
โดยอาชีพที่จะให้ประชาชนทำต้องมีการสำรวจในด้านต่าง ๆ คือ ด้านตลาด วิทยากร สภาพ
แวดล้อม ทรัพยากร ฯลฯ เป็นอย่างดี ส่วนการอบรมต้องมุ่งเน้นการปฏิบัติ สามารถนำไป
ประกอบอาชีพได้จริง รวมไปถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีการพัฒนาด้านจิตใจ มีความรักในชุมชน
ของตนเอง มีความสามัคคี เสียสละ เลิกกลุ่มหลงนโยบายให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการ
พัฒนาชุมชนของตนเอง ส่วนโรงเรียนและชุมชนควรจัดหาเวลาที่เหมาะสมให้ครูและประชาชน
ได้มีโอกาสพบปะกัน เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน โดยอาจจัดเวลาและสถานที่ที่
สะดวกทั้ง 2 ฝ่าย

ในด้านของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน ควรคำนึงถึง
ประโยชน์อันจะเกิดแก่ประชาชนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะ
ได้รับ ซึ่งถ้าหากทำเช่นนี้ ก็จะทำให้ประชาชนได้สนใจกิจกรรมที่จัดขึ้นมาบ้าง และสุดท้าย
โรงเรียนควรช่วยเหลือชุมชนในด้านการบริการมากกว่าวิชาความรู้ เช่น การให้บริการด้าน
วัสดุอุปกรณ์ หรืออาคารสถานที่ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนจะให้ความสนใจในด้านการรับบริการ
มากกว่าในด้านของวิชาความรู้ ซึ่งในการให้วิชาความรู้แก่ประชาชนควรให้สอดแทรกไปพร้อมกับ
การบริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

ข. ครู สรุปได้ว่า ควรมีการจัดอบรมครู ทั้งในสถานที่ นอกสถานที่ ให้มากกว่าปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้และประสบการณ์แก่ครู เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาชุมชน และควรจะมีการประเมินผลติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาชุมชนต่อไป ในด้านเวลาของครูควรมีการลดการสอนของครูที่ทำงานโครงการ มพขส. ลง หรือเพิ่มจำนวนครูให้มากขึ้นเพื่อเป็นการลดภาระหน้าที่ลง จะทำให้ครูสามารถมีเวลา ที่จะไปพัฒนาชุมชนได้ ตลอดจนควรมีการมอบหมายงานแก่ครูให้เหมาะสมตามความถนัด และ ความสามารถมากกว่าปัจจุบัน

ในด้านของผู้บริหารควรมีการอบรม พัฒนาผู้บริหารให้มีความ รับผิดชอบ กระตือรือร้นต่องานของโครงการ มพขส. อย่างแท้จริง ให้รู้จักการระดมทรัพยากร มาใช้ และผู้บริหารควรมีการบำรุงขวัญและกำลังใจของครูให้ดียิ่งขึ้น ส่วนในการอบรมครู ควรเน้นด้านวิชาชีพให้มาก เพื่อที่จะได้นำไปถ่ายทอดแก่ชุมชน และเป็นประโยชน์แก่ตัวครูเอง ด้วย และสุดท้ายควรมีการจัดหาแหล่งที่พักครูให้ใกล้โรงเรียนและชุมชน เพื่อสะดวกในการ เดินทางและพบปะประชาชน โดยต้องคำนึงถึงความพอเพียงของที่พัก มีความปลอดภัยและควรมี วัสดุสารูปโภค เครื่องอำนวยความสะดวกบ้างตามสมควร

ค. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ควรมีการ จัดให้มีบุคคลที่ประสานงานโดยตรงกับหน่วยงานอื่น ๆ และในการประสานงานต้องจัดให้บุคคล ที่มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกัน เพื่อป้องกันความขัดแย้ง และการซ้ำซ้อนของงาน ควรมี การร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดประชุมอบรมสัมมนาเพื่อประโยชน์ใน การพัฒนาชุมชนให้มากกว่าเดิม ควรมีการติดตามผลอย่างจริงจัง อีกทั้งต้องมีการเน้นการปฏิบัติ อย่างจริงจังด้วย ตลอดจนควรมีการจัดวิทยากรจากหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยเหลือให้มากกว่าเดิม

ง. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า ควรมีการจัดหาแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้เพิ่มขึ้น โดยการขุดเจาะน้ำบาดาล ขุดอ่างเก็บน้ำ ทำโอ่งเก็บน้ำ โดยขอความร่วมมือ จากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมชลประทาน สภาตำบล เป็นต้น ควรให้ความสำคัญกับถนนโดย ทำถนนให้ใช้ได้ มีการคมนาคมสะดวก นอกจากนี้ควรให้ความรู้แก่ประชาชนได้รู้จักถึงคุณค่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนควรมีการรณรงค์ร่วมมือกันปลูก ต้นไม้ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

จ. ปัญหาด้านงบประมาณ สรุปได้ว่า ควรมีการเพิ่มเงินงบประมาณในการสนับสนุนโครงการให้เพียงพอ ควรมีการติดตามผลการใช้เงินงบประมาณของแต่ละโรงเรียนในโครงการ มพช. อย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้รวดเร็วกว่าปัจจุบัน ควรมีการระดมเงินทุนจากท้องถิ่น จากภาคเอกชนให้มากขึ้น และโรงเรียนในโครงการ มพช. ทุกโรงเรียนควรมีวิธีการดำเนินงานหาเงินมาสนับสนุนโครงการให้มากขึ้น เช่น การนำผลผลิตของนักเรียนไปจำหน่าย แล้วนำผลกำไรจากการขายผลผลิตไปสนับสนุนโครงการฯ ในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ฉ. ปัญหาอื่น ๆ สรุปได้ว่า ควรมีการดำเนินการที่จะทำให้บุคคลในวัยทำงานกลับท้องถิ่นของตน เช่น มีการสนับสนุนสร้างโรงงานนิคมอุตสาหกรรมในเขตชุมชนชนบท เป็นต้น และโครงการต่าง ๆ ที่ทำขึ้น ควรศึกษาถึงความเป็นไปได้ ความพร้อมประโยชน์ที่จะได้รับอย่างละเอียดเสียก่อน นอกจากนี้ในการพัฒนาชุมชนระยะยาวให้ได้ผลควรเริ่มจากนักเรียน เพราะนักเรียนจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไปในอนาคต

อภิปรายผล

จากผลงานวิจัยทำให้ทราบข้อเท็จจริง ซึ่งควรจะนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาสถานภาพส่วนตัว และสถานภาพเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.) พบว่า

ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ส่วนมากเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง และส่วนมากมีอายุระหว่าง 30-40 ปี ซึ่งจากผลการวิจัยที่พบว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนมากมีภูมิลำเนาเดียวกับโรงเรียนที่ทำการสอนมากที่สุด ดังนั้นในด้านของการศึกษาชุมชนครูเหล่านี้จะเป็นวัยที่มีการสะสมประสบการณ์ความรู้ในเรื่องของชุมชนมาก เพราะจะมีความรู้พื้นฐานในเรื่องของชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในอันที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ เจตนารมณ์ ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ครูรุ่นใหม่ที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ซึ่งมีจำนวนมากรองลงมา โดยครูที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี เป็นวัยที่เหมาะสมกับงานพัฒนาชุมชน เพราะเป็นวัยหนุ่มสาวย่อมมีพลังความคิดสร้างสรรค์ และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน สำหรับบุคลากรศึกษาสูงสุดของครูส่วนใหญ่ คือ วุฒิปริญญาตรี นับว่าครูเหล่านี้มีความรู้ในระดับเพียงพอที่จะสามารถชี้แนะ และแนะนำนักเรียนหรือประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้ครูในโครงการ มพช. ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นอาจารย์ 5-10 ปี แสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานมากพอสมควร ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในแง่ของบุคลากรที่มีประสบการณ์เพียงพอ เกี่ยวกับภูมิสำเนาเดิมของครู ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่มีภูมิสำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดเดียวกับโรงเรียนที่รับราชการในปัจจุบัน และครูส่วนใหญ่เริ่มรับราชการตั้งแต่แรกในโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณี ทองดี (2523: 125) ที่พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน มพช. ส่วนใหญ่มีภูมิสำเนาเดียวกับโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ถึงร้อยละ 62.20 และรับราชการตั้งแต่แรกในโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ในปัจจุบัน ร้อยละ 70.0 ซึ่งถ้าพิจารณาในประเด็นของการทำงาน ด้านพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน ครูเหล่านี้จะได้เปรียบในด้านความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพื้นฐานของโรงเรียน และพื้นฐานของชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน และจะทำให้เป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูที่เข้าไปทำงานกับประชาชนในชุมชนด้วย

สำหรับงานพิเศษที่ครูทำในโรงเรียนนอกเหนือจากการสอน พบว่าครูส่วนมากมีงานทำนอกเหนือจากการสอน เช่น งานด้านวัดผล วิชาการ งานกิจกรรมนักเรียน และเวลาที่ทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง 6-10 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์เป็นส่วนมาก ซึ่งนับว่าเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการทำงานพัฒนาชุมชนนอกเวลาราชการได้ ทั้งนี้เพราะต้องนำเวลาว่างจากการสอนบางส่วนมาปฏิบัติหน้าที่พิเศษให้แก่โรงเรียนนอกเหนือจากการสอนนักเรียนในแต่ละวัน

ในด้านของงานพิเศษที่ครูได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ พบว่า ครูส่วนมากจะได้รับมอบหมายงานเกี่ยวกับ งานประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่างานประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนได้จัดขึ้น เช่น โครงการบ้าน วัด โรงเรียน ทำวารสารเผยแพร่ความรู้ และประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ มพช. ได้เห็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชน จึงได้มอบหมายให้ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งนี้เพราะว่าในเขตชุมชนชนบท ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนของครูก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีน้อย ทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น และไม่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนซึ่งข้อคิดนี้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา เศรษฐีธร และคณะ (2524: ข-ค) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีน้อย แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าครูจะได้รับมอบหมายงานเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมากกว่างานอื่น ๆ ก็ตาม แต่ครูก็ไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้เท่าที่ควร เนื่องจากผลการวิจัยที่พบว่าครูในโครงการ มพชส. ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน 3-5 ครั้งต่อปี ย่อมแสดงให้เห็นว่า ครูไม่สามารถปฏิบัติตามงานพัฒนาชุมชนได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ก็อาจมาจากสาเหตุที่ว่าครูในโครงการ มพชส. มีภาระหน้าที่มากเกี่ยวกับงานพิเศษในโรงเรียน นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่มีการสอนนักเรียน 16-20 คาบต่อสัปดาห์ และ 21-25 คาบต่อสัปดาห์ ซึ่งจะเห็นว่า นอกเหนือจากงานพิเศษในโรงเรียนแล้ว ครูยังต้องรับภาระหน้าที่ในการสอนนักเรียนเป็นอย่างมาก จึงนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน

2. จากการศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อนักเรียนในด้าน การศึกษาและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการสาธารณสุข และด้านการเมืองการปกครอง ปรากฏผลดังต่อไปนี้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อนักเรียนด้านการศึกษาและอาชีพ พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการจัดโครงการด้านวิชาชีพเพื่อให้นักเรียนมีรายได้นั้น ครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ส่วนบทบาทครูในการจัดโครงการต่าง ๆ ด้านการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียน และบทบาทในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นจัดสอนวิชาชีพแก่นักเรียน พบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว ซึ่งในเรื่องการให้ความรู้ด้านการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียนในโรงเรียนโครงการ มพชส. นับว่าเป็นการให้การศึกษามีผลต่อการพัฒนาชุมชนโดยทางอ้อม ดังที่ สุจริต เที่ยงชอบ (2522: 54) ได้กล่าวว่า การให้การศึกษากับประชาชนทางอ้อมก็คือ การให้การศึกษาดูผ่านทางนักเรียน เมื่อนักเรียนได้เรียนบทเรียนต่าง ๆ จากทางโรงเรียนแล้ว เช่น การให้ความรู้ด้านวิชาชีพ ซึ่งในการเรียนอาจมีการปฏิบัติที่บ้านด้วย ผู้ปกครองของเด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ไปในขณะเดียวกันกับที่ลูกนำไปปฏิบัติที่บ้าน แต่จากการที่ครูในโครงการ มพชส. สามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง หรือไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านการศึกษาและอาชีพในบางด้าน ก็อาจจะเป็นเนื่องจากสาเหตุที่ว่าครูในโครงการ มพชส. นอกจากจะมีภาระหน้าที่ในการสอนนักเรียน

ตามปกติแล้ว ยังต้องมีภาระหน้าที่ในการสอนให้นักเรียนมีผลต่อการพัฒนาชุมชนโดยทางอ้อมด้วย จึงทำให้ครูในโครงการ มพช. มีภาระรับผิดชอบมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศราพร จันทร์พราว (2526: 101) ที่พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของครู คือ ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการสอนด้านวิชาชีพต่าง ๆ แก่นักเรียน และจากผลการวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าครูในโครงการ มพช. มีภาระหน้าที่ในการสอนนักเรียนตามปกติมากอยู่แล้ว คือ สอน 16-25 คาบต่อสัปดาห์ และมีงานพิเศษนอกเหนือจากการสอนอีก 6-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (จากตาราง ที่ 4) นอกจากนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ซึ่งมีปัญหาการขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาชีพแก่นักเรียน การขาดเงินงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม การขาดวัสดุอุปกรณ์ในการสอนวิชาชีพ (จากตารางที่ 65) จากปัญหาดังกล่าวทำให้โรงเรียน ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ โรงเรียนจึงไม่สามารถสนับสนุนการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาและ อาชีพได้อย่างเต็มที่ ทำให้ครูส่วนมากไม่มีโอกาสในการปฏิบัติตามบทบาทในการจัดกิจกรรมด้าน การศึกษาและอาชีพให้แก่นักเรียนได้เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศราพร จันทร์พราว (2526: 101) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่ได้ทำการ วิจัยไว้ พอสรุปได้ว่า โรงเรียนในชุมชนขาดอุปกรณ์ในการสอนวิชาชีพ ขาดครูที่มีความรู้ในการ สอนวิชาชีพ ขาดเงินงบประมาณในการสนับสนุนโครงการด้านการสอนวิชาชีพ และกิจกรรมใน การสอนอาชีพแก่นักเรียนบางกิจกรรมยังไม่มีปฏิบัติ หรือมีการปฏิบัติน้อยในสถานศึกษา

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากมีบทบาทในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาและอาชีพในบางด้านแก่นักเรียนได้นาน ๆ ครั้ง หรือบทบาทในบางด้านที่ครูส่วนมากก็อาจจะไม่เคยปฏิบัติเลย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่อาจทำให้ครูในโครงการ มพช. มีบทบาทในด้านการศึกษาและอาชีพเพิ่มขึ้นก็คือ โรงเรียนควรจัดครูที่มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อขอความร่วมมือ ในด้านวิชาการ และอุปกรณ์การสอนวิชาชีพต่าง ๆ ที่โรงเรียนยังขาดความพร้อมอยู่ ซึ่งถ้าหาก โรงเรียนได้พยายามขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นแล้ว ก็อาจจะสามารถ แก้ปัญหาการขาดความพร้อมด้านบุคลากร และอุปกรณ์การสอนวิชาชีพของโรงเรียนได้ ซึ่ง วัตถุประสงค์ของโครงการ มพช. ก็ได้พยายามให้โรงเรียนในโครงการร่วมมือประสานงาน เกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดอยู่แล้ว นอกจากนี้ผลการวิจัยแสดงว่าหน่วยงานในด้านการ เกษตรที่โรงเรียนบางโรงเรียนขอความร่วมมือไป เช่น เกษตรอำเภอบึงสามพัน จังหวัด ประมงจังหวัด หน่วยงานเหล่านี้จะสามารถให้ความรู้ด้านวิชาชีพการเกษตรให้แก่แก่นักเรียนได้

เป็นอย่างดี เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ มากอยู่แล้ว เพียงแต่ครูต้องเข้ามาร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดีด้วย ซึ่งถ้าหากโรงเรียนสามารถปฏิบัติได้ดังกล่าวแล้ว ครูในโครงการ มพชส. ก็อาจจะมิพบทบทหนักขึ้นในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ นักเรียน

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อนักเรียนด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า บทบาทครูในการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ นักเรียนสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี บทบาทในการสอนให้นักเรียนสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และบทบาทในการสอนให้นักเรียนมีคุณธรรมโดยใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา โดยครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้านสังคม และวัฒนธรรมนั้น ครูต้องใช้เวลาออกเหนือจากการสอนนักเรียนและการทำงานพิเศษในโรงเรียน ที่มีจำนวนมากอยู่แล้ว คือ 16-25 คาบต่อสัปดาห์ และ 6-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ดูจากตารางที่ 4) จึงอาจทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดโครงการต่าง ๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียน ซึ่งในเรื่องนี้ตรงกับงานวิจัยของ สมชาติ ชูชาติ (2520) ที่พบว่า ครูในโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กมีอัตราชั่วโมงการสอนมากกว่า ครูในโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ ดังนั้นจากการที่โรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กระดับตำบล จึงย่อมประสบปัญหาด้านการมีอัตราชั่วโมงสอนของครูมากด้วย นอกจากนี้สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ครูในโครงการ มพชส. มีภาระหน้าที่ในการสอนมากก็คือ โรงเรียนในโครงการ มพชส. มีครูไม่เพียงพอ จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนก็คือ ครูในโรงเรียนโครงการ มพชส. มีน้อย ทำให้ครูมีภาระหน้าที่มาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณี ทองดี (2523: ก-ข) ที่พบว่า ปัญหาในการทำงานในโรงเรียนชุมชนอย่างหนึ่งก็คือ การขาดอัตรากำลังครูในโรงเรียน จากสาเหตุที่ครูในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ครูในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่สามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียน ได้มากเท่าที่ควร

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาถึงการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักเรียนที่ได้กำหนดเอาไว้ในคู่มือการปฏิบัติโครงการ มพชส.

จะเห็นว่าโรงเรียนในโครงการ มพชส. อาจจะไม่เลือกจัดกิจกรรมการศึกษากิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลาย ๆ กิจกรรมตามความพร้อมและความเหมาะสมได้ ดังนั้นจึงอาจมีบางโรงเรียนที่ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมได้หลายกิจกรรม หรือในบางโรงเรียนก็ไม่สามารถจัดกิจกรรมใด ๆ ได้เลย เนื่องจากขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ จากสาเหตุดังกล่าว ครูในโครงการ มพชส. จึงไม่ได้มีโอกาสเท่าที่ควรในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้แก่นักเรียน แต่ถ้าพิจารณาจากเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการศึกษาดังกล่าวนี้ว่า โรงเรียนในโครงการ มพชส. ส่วนมากได้มีการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนขึ้นหลายกิจกรรม หรืออย่างน้อยทุกโรงเรียนก็จะสามารถทำได้กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งแสดงว่า โรงเรียนในโครงการ มพชส. ได้มีการปฏิบัติตามเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการ มพชส. ตามที่ได้กำหนดไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูในโครงการ มพชส. ก็มีโอกาสร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรมได้ บทบาทครูในโครงการ มพชส. จึงนับได้ว่าสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายของโครงการ มพชส. ซึ่งจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ครูในโครงการ มพชส. ได้จัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมได้หลายกิจกรรม เช่น การปลูกต้นไม้ในโรงเรียน จัดงานอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย จัดกิจกรรมธรรมะกับชีวิต ประจำวันให้นักเรียนร่วมกับชุมชนทำความสะอาดพัฒนา ถนน วัด สาธารณประโยชน์ เป็นต้น

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่อาจทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนด้านสังคมและวัฒนธรรมของครูในโครงการ มพชส. เพิ่มมากขึ้น คือ ควรแก้ปัญหาการที่ครูมีภาระหน้าที่ในการสอนมาก ทำให้ครูไม่สามารถแบ่งเวลามาจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรมแก่นักเรียนได้ ซึ่งได้เรื่องนี้อาจทำได้โดย ควรมีการพิจารณาในการกระจายครูไปยังส่วนภูมิภาคให้มากขึ้น เมื่อโรงเรียนโครงการ มพชส. มีอัตรากำลังครูเพียงพอแล้ว ก็จะเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครูให้น้อยลงได้ ทำให้ครูมีเวลาเพียงพอที่จะสามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนได้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อนักเรียน ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่าครูในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งได้แก่ บทบาทในการได้รับการอบรมต่าง ๆ เพื่อมาพัฒนาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากหน่วยงานอื่น ๆ บทบาทในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้แก่นักเรียนและบทบาทใน

การให้ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียน เพื่อให้ นักเรียน นำเอาความรู้ไปพัฒนาอาชีพท้องถิ่นของตนเอง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า บทบาทครูในการ พัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้เป็นการพัฒนาความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียน เพื่อให้ นักเรียนนำเอาไปพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น (กรมสามัญศึกษา 2532: 7) อาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นซึ่งในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนามากที่สุดก็คือ อาชีพด้านเกษตรกรรม ดังนั้นในการให้ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นให้นักเรียนนั้น ครูที่จะสามารถให้ความรู้ได้ต้องเป็นครูที่มีความรู้ความสามารถในด้านการเกษตรอย่างแท้จริง แต่จากการสัมภาษณ์อาจารย์ใหญ่โรงเรียน มพชส. พบว่า ครูหมวดวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนใน โครงการ มพชส. สอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทั่วไป ไม่ได้เน้นโดยตรงกับอาชีพที่เหมาะสมใน ท้องถิ่น และถึงแม้ว่าโรงเรียนในโครงการ มพชส. จะมีครูที่สอนวิชาการเกษตร แต่ครูไม่มี ความรู้ความสามารถในด้านเทคโนโลยีการเกษตรเพียงพอ ดังนั้นการขาดบุคลากรครูด้านอาชีพ เกษตรกรรมหรือเทคโนโลยีการเกษตร จึงนับเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการจัดกิจกรรม หรือโครงการ เพื่อให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียน ซึ่งข้อคิดนี้สอดคล้อง กับงานวิจัยของ จารุวรรณ วันณกุล (2526: 92) และศิริมา กระสาทอง (2530: 90) ที่ได้ทำการวิจัยไว้ พอสรุปได้ว่าปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของครูในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ชุมชนเพื่อพัฒนาการเกษตรในท้องถิ่น คือ ขาดครูวิชาชีพรักษาการเกษตร โดยเฉพาะในด้านของ เทคโนโลยีการเกษตร ครูขาดความชำนาญ ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสมจึงไม่สามารถช่วยกิจกรรม ในการพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนาการเกษตรได้เท่าที่ควร และจากการที่โรงเรียนโครงการ มพชส. ไม่มีความพร้อมในด้านบุคลากรนี้ โรงเรียนจึงจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่มี ความพร้อมด้านบุคลากรมากกว่ามาให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียน แต่จาก ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนโครงการ มพชส. คือ การขาดการร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ดูตารางที่ 65) ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ปรีชา นิพนธ์วิทยา (2523: 93-101) ที่พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียน ชุมชนนั้น มีปัญหาในด้านการขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากสาเหตุที่ครูในโครงการ มพชส. ยังขาดความรู้ความสามารถในด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร และการขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่สามารถ

จัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่นักเรียนได้เท่าที่ควร

แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า ครูในโครงการสามารถจัดกิจกรรมการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้นักเรียนได้หลายกิจกรรม เช่น สอนการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ จัดกิจกรรมให้ความรู้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การทำปุ๋ยและทดสอบปุ๋ยปลอม การฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากนักเรียนรู้อะไรต่าง ๆ จากการจัดกิจกรรมเหล่านี้แล้ว ก็จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพของตนได้ โดยเฉพาะอาชีพด้านเกษตรกรรมอันจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคูณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชนให้สูงขึ้นด้วย แต่ครูในโครงการ มพช. ก็ยังไม่สามารถร่วมจัดกิจกรรมในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เท่าใดนัก ซึ่งจากการสอบถามครูในโครงการ มพช. คนหนึ่งที่ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้พอสรุปได้ว่า กิจกรรมในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการเกษตร โรงเรียนโครงการ มพช. ส่วนมากยังไม่สามารถจัดกิจกรรมใด ๆ ได้เลย เนื่องจากในการจัดกิจกรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโรงเรียนต้องมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ พอสมควร เช่น บุคลากร งบประมาณ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนมากจะไม่สามารถร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ แต่ก็เห็นว่าเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับนักเรียนได้มีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับเป้าหมายเป็นไปตามความพร้อมและความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่จะทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของครู โครงการ มพช. เพิ่มมากขึ้น คือ แกไขการขาดครูที่มีความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร นอกจากนี้วิธีการที่โรงเรียนขอความร่วมมือด้านวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว การอบรมครูก็นับเป็นวิธีการที่ดีวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ดังที่ผลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่พบว่า ครูที่ได้รับการอบรมสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนทั้งในโรงเรียนและชุมชน แต่จากผลการวิจัยของบทบาทครูในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประการหนึ่งคือ ครูส่วนมากไม่เคยได้รับการอบรมในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ดูจากตารางที่ 19) ย่อมแสดงให้เห็นว่าครูในโครงการ มพช. ยังขาดการได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นถ้าหากครูได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีเป็นอย่างดีแล้ว ครูก็จะสามารถนำเอาความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการอบรมไปเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการศึกษาให้แก่นักเรียนได้มากขึ้น นักเรียนก็จะสามารถนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อไปพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นต่อไปได้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพขส. ที่มีต่อนักเรียนด้านการสาธารณสุข พบว่าบทบาทครูในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นเพื่อมาพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียน และบทบาทในการจัดงานกีฬา และสันทนาการแก่นักเรียน ครูส่วนมากปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ส่วนบทบาทครูในการจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่นักเรียน พบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าวที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ มพขส. พบว่าในการดำเนินงานโครงการฯ จะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของครูตามความถนัดและความสามารถ ดังนั้น ครูที่รับผิดชอบงานด้านสาธารณสุขโดยตรงจึงได้แก่ ครูสุขศึกษา ครูพยาบาล หรือครูพลศึกษา ซึ่งมีเพียงจำนวนหนึ่งในโรงเรียน ส่วนครูคนอื่นซึ่งส่วนมากมีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ ไปตามความถนัดและความสามารถอยู่แล้ว ก็อาจจะมีส่วนร่วมบ้างในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนในลักษณะของการร่วมมือดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน หรือร่วมจัดโครงการต่าง ๆ ด้านสุขภาพอนามัยให้แก่นักเรียน ดังนั้นครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ ซึ่งมักรับผิดชอบในงานของตนเองมากอยู่แล้ว จึงไม่อาจมีเวลามาร่วมมือในกิจกรรมในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนได้เท่าที่ควร จากผลการวิจัยก็แสดงให้เห็นว่าครูในโครงการ มพขส. ส่วนมากมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาในการมาร่วมกิจกรรมใด ๆ ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนด้านสาธารณสุข ครูที่เคยปฏิบัติส่วนมาก ปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ย่อมแสดงให้เห็นว่า อาจจะมีอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ในการจัดกิจกรรมด้านการสาธารณสุข สาเหตุดังกล่าวคือ โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่จะจัดกิจกรรมด้านสาธารณสุขให้แก่นักเรียน เช่น ขาดความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความรู้ด้านสาธารณสุข ขาดการร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการขาดเงินงบประมาณเมื่อโรงเรียนขาดความพร้อมแล้ว จึงทำให้โรงเรียนไม่สามารถจัดกิจกรรมในด้านสาธารณสุขให้แก่นักเรียนได้เท่าที่ควร ครูจึงมีโอกาสร่วมกิจกรรมหรือโครงการได้น้อย ซึ่งข้อคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่พบว่า โรงเรียนมัธยมในเขตชนบทยังขาดครูที่มีความรู้ในด้านสาธารณสุข

โรงเรียนมีปัญหาในด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการสาธารณสุข และโรงเรียนมีปัญหาในด้านเงินงบประมาณ สาเหตุดังกล่าวทำให้โรงเรียนชุมชนไม่สามารถจัดกิจกรรมด้านสาธารณสุขให้กับนักเรียนได้เท่าที่ควร

ในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนนั้นย่อมจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น อนามัยตำบล สาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนโครงการ มพช. ก็คือ การขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ดูตารางที่ 65) นอกจากนี้หากโรงเรียนได้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงของครูที่มีหน้าที่ในการร่วมมือประสานงานเท่านั้น ครูคนอื่นจึงอาจมีส่วนร่วมในการร่วมมือประสานงานน้อย

จากสาเหตุที่โรงเรียนขาดความร่วมมือในด้านการที่ครูมีภาระรับผิดชอบมาก การขาดครูที่มีความรู้ในด้านสาธารณสุขโดยตรง การขาดเงินงบประมาณ และการขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทหรือมีบทบาทน้อยในการจัดกิจกรรมด้านสาธารณสุขในบางด้านให้แก่นักเรียน

แต่อย่างไรก็ตามในการพัฒนาสุขภาพอนามัย การกีฬา และนันทนาการให้แก่ นักเรียนนับว่าโรงเรียนในโครงการ มพช. ทุกโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรมในด้านดังกล่าวอยู่แล้ว และในบางโรงเรียนที่สามารถจัดได้ในหลาย ๆ กิจกรรมครูในโครงการ มพช. แต่ละโรงเรียนจึงมีบทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัย กีฬา และนันทนาการให้แก่นักเรียนได้แตกต่างกัน ตามความพร้อมในการจัดได้ของแต่ละโรงเรียน ซึ่งจากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าครูในโครงการ มพช. สามารถจัดกิจกรรมในด้านสาธารณสุขให้แก่นักเรียนได้หลายกิจกรรม เช่น จัดงานกีฬา หรือ งานกีฬาท่าง ๆ จัดงานปีใหม่ งานวันเด็ก สอนการปฐมพยาบาลเบื้องต้น นำพยาบาลแพทย์ มาตรวจสุขภาพ นิควัดซินแก่แก่นักเรียน จัดแหล่งน้ำดื่มให้แก่แก่นักเรียน จัดโครงการอาหารกลางวัน เป็นต้น โดยในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนับว่า ครูในโครงการ มพช. สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการศึกษาด้านสาธารณสุข และเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักเรียน ดังนั้นจึงควรมีวิธีการที่ดีในการเพิ่มบทบาทครูในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนให้มากขึ้น และทำได้อย่างทั่วถึงมากกว่าเดิม ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัย

มีความเห็นว่า วิธีการที่อาจจะทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนด้านสาธารณสุขของ ครูโครงการ มพขส. เพิ่มมากขึ้น คือ ควรมีการแก้ไขเกี่ยวกับการขาดความร่วมมือประสานงาน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผู้บริหารโรงเรียนควรจะสนับสนุนในการติดต่อขอความร่วมมือ จากหน่วยงานด้านสาธารณสุขให้มากขึ้น ซึ่งถ้าโรงเรียนได้รับความร่วมมือประสานงานจาก หน่วยงานด้านสาธารณสุขเป็นอย่างดีแล้ว ครูก็สามารถมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนา สุขภาพอนามัยของนักเรียนได้มากขึ้น และยังเป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ของครูในการจัด กิจกรรมหรือ โครงการด้านสาธารณสุขให้แก่ักเรียนด้วย

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพขส. ที่มีต่อนักเรียนด้านการเมืองการปกครอง พบว่า ครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ด้านการเมืองการปกครองและกฎหมายแก่นักเรียน หรือบทบาทในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการพัฒนาความรู้ด้านการเมืองการปกครองให้แก่ักเรียนนั้น เนื้อหาความรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในวิชาหมวดสังคมศึกษา ครูที่สอนวิชาหมวดสังคมศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโครงการในการพัฒนาความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน ส่วนครูส่วนใหญ่ที่สอนวิชาอื่น ๆ อาจมีส่วนร่วมในบทบาทด้านการเมืองการปกครองได้บ้างในลักษณะการสอนสอดแทรกไปในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ หรือร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการเมืองการปกครองที่ครูหมวดวิชาสังคมศึกษาได้จัดขึ้น ดังที่ ชริวัฒน์ นิจนตร (2528: 109) ได้กล่าวเอาไว้ในเรื่องนี้ว่า ครูสามารถช่วยในการพัฒนาชุมชน โดยการปลูกฝังความรู้เรื่องประชาธิปไตยให้แก่ักเรียนในโรงเรียน โดยการสอดแทรกไปในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ครูทุกคนย่อมมีหน้าที่ในการปลูกฝังวิถีทางประชาธิปไตยให้แก่ักเรียน แต่อาจมากน้อยแตกต่างกันไปตามโอกาส เวลาและภาระหน้าที่รับผิดชอบของครูแต่ละคน ดังนั้น ครูส่วนใหญ่ที่มีภาระหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ มากอยู่แล้วจึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาร่วมในการจัดโครงการหรือกิจกรรมด้านการเมืองการปกครองให้แก่ักเรียนได้มากนัก โดยจาก ผลการวิจัยครั้งนี้ที่แสดงให้เห็นว่า ครูในโครงการ มพขส. มีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน (ดูตารางที่ 52) การที่ครูมีภาระหน้าที่มากนัก อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ครูส่วนมากไม่มีโอกาสหรือเวลาเพียงพอในการไปขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน สาเหตุ

ดังกล่าวอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้โรงเรียนโครงการ มพช. ประสบปัญหาในการขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากสาเหตุที่มีครูในโครงการ มพช. ส่วนมากมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาที่จะร่วมจัดกิจกรรมด้านการเมืองการปกครองให้นักเรียนได้ หรือไม่มีเวลาในการไปติดต่อประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน และอาจเป็นเหตุให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่สามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียนได้เท่าที่ควร

แต่อย่างไรก็ตามในการปลูกฝังและสร้างสิ่งที่ยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้กับนักเรียน ครูในโครงการ มพช. ก็ได้มีการจัดกิจกรรมในด้านการเมืองการปกครองให้แก่นักเรียนบ้างอยู่แล้ว เช่น การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน การเลือกตั้งจำลอง จัดนิทรรศการในวันสำคัญของการเมืองการปกครองไทย เป็นต้น ดังนั้นจึงนับได้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนมากสามารถมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนด้านการเมืองการปกครองได้ตามเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนเพียงแต่ยังไม่สามารถมีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาด้านการเมืองการปกครองได้มากขึ้นเท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่อาจจะทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนของครูโครงการ มพช. ด้านการเมืองการปกครองเพิ่มมากขึ้น คือ ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสจัดกิจกรรมหรือโครงการเนื่องในโอกาสสำคัญให้มากขึ้น เช่น จัดกิจกรรมในวันสำคัญของการปกครองไทย เพื่อให้นักเรียนได้ร่วมกันทำกิจกรรม โดยจะเป็นการปลูกฝังในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ และจะเสริมสร้างวิถีทางประชาธิปไตยให้แก่เด็กด้วย นอกจากนี้ควรมีการกระตุ้นให้ครูทุกคนได้พยายามสอนสอดแทรกไปในวิชาหรือกิจกรรมศึกษาบ้างในบางโอกาสที่เหมาะสม รวมไปถึงโรงเรียนต้องพยายามขอความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน โดยอาจขอความร่วมมือมาช่วยในการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่นักเรียน

2. จากการศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา
โครงการ มพชส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนในด้าน การศึกษาและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม
ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข และด้านการเมืองการปกครอง ปรากฏผล
 ดังต่อไปนี้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ
 มพชส. ที่มีต่อประชาชน หรือชุมชนในด้านการศึกษาและอาชีพ พบว่า ครูในโครงการ มพชส.
 ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านการศึกษาและอาชีพ ส่วนครูอีกจำนวนหนึ่งที่เคยปฏิบัติ
 สามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการศึกษา
 ตลอดชีวิต และได้รับข่าวสารทันสมัย บทบาทในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมใน
 ท้องถิ่นแก่ประชาชน และบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้สนใจในกิจกรรมหรือ
 โครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นในด้านการศึกษาและอาชีพ ซึ่งในเรื่องนี้จากการที่โรงเรียน
 ในชุมชนมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อบริการทางวิชาการแก่ชุมชน และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง
 บริการด้านอาชีพและข่าวสารแก่ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529: 28)
 ดังนั้น โรงเรียนโครงการ มพชส. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชนชนบท จึงต้องมี
 หน้าที่ในการบริการชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพแก่ประชาชนในชุมชนด้วย แต่โดยความเป็น
 จริงแล้วจากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของครูที่มีต่อประชาชนในด้
 การศึกษาและอาชีพครูสามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าในการจัด
 กิจกรรมหรือโครงการด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ประชาชนของครูโรงเรียนโครงการ มพชส.
 ประสบปัญหาหลายอย่าง ที่ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการด้านการศึกษาและอาชีพ
 ให้แก่ประชาชนได้ ซึ่งจากผลการวิจัย ครั้งนี้พบว่าปัญหาในการจัดกิจกรรมหรือโครงการในการ
 พัฒนาชุมชนของโรงเรียนโครงการ มพชส. ได้แก่ ปัญหาการที่ครูขาดความรู้ความสามารถ
 ในด้านการสอนอาชีพ ครูไม่มีเวลาในการออกบริการประชาชน และการขาดความร่วมมือ
 ประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (คูได้จากตารางที่ 53) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
 จารุวรรณ วัฒนกุล (2526: 97-100) ที่พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครู คือ
 ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการออกบริการประชาชน และขาดครูที่มีความรู้ในการสอนวิชาชีพให้แก่
 ประชาชน ทำให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านการสอนวิชาชีพของโรงเรียนยังคงมีการปฏิบัติต่
 หรือน้อย

การที่โรงเรียนในโครงการ มพช. ขาดครูที่มีความรู้ด้านการสอนวิชาชีพ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของโรงเรียนโครงการ มพช. ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการ ด้านการศึกษาและอาชีพแก่ประชาชน วิธีการหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาคือการขาดครูที่มีความรู้ ด้านอาชีพได้ คือ โรงเรียนต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่มีความพร้อมในด้านบุคลากร มากกว่า เพื่อจัดโครงการด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัย แสดงว่าโรงเรียนในโครงการ มพช. ยังประสบปัญหาการขาดความร่วมมือประสานงานจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (จากตารางที่ 65) เมื่อเป็นเช่นนี้ โรงเรียนจึงไม่สามารถจัดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ประชาชนได้ เนื่องจากโรงเรียนขาดความ พร้อมด้านบุคลากรด้านวิชาชีพ นอกจากนี้จากการสังเกตสภาพความต้องการของชุมชน และ จากการสอบถามประชาชนในชุมชนพบว่า ปัญหาอย่างหนึ่งของโรงเรียนโครงการ มพช.

ในการสอนอาชีพให้แก่ประชาชน คือ การสอนวิชาชีพไม่เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่น และประชาชนไม่สามารถนำความรู้จากการสอนอาชีพของโรงเรียนไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งข้อคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่พบว่า โรงเรียนในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานราชการ อื่น ๆ น้อย และปัญหาในการสอนอาชีพแก่ประชาชนของโรงเรียนชุมชน คือ ประชาชน ไม่สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็อาจจะทำให้ประชาชนไม่สนใจใน การสอนอาชีพของโรงเรียน โรงเรียนจึงไม่สามารถดำเนินการสอนอาชีพแก่ประชาชนต่อไปได้ ทำให้ครูในโครงการ มพช. ขาดโอกาสร่วมกิจกรรมในการบริการชุมชนด้านการศึกษาและ อาชีพให้แก่ประชาชนไปด้วย

จากสาเหตุที่ครูในโครงการ มพช. ไม่มีเวลาเพียงพอในการออกบริการ ประชาชน ครูขาดความรู้ความสามารถในการสอนอาชีพแก่ประชาชน การขาดความร่วมมือ ประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการที่ประชาชนไม่สนใจต่อการสอนอาชีพของโรงเรียน จึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้โรงเรียนโครงการ มพช. ส่วนมากไม่สามารถจัดกิจกรรมหรือ โครงการด้านการศึกษาและอาชีพให้แก่ประชาชนได้ มีผลให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมาก ไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนในด้านการศึกษาและอาชีพ แต่อย่างไรก็ตาม ครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งก็สามารถจัดกิจกรรมการศึกษาในด้าน การศึกษา และอาชีพให้กับประชาชนได้หลายกิจกรรม เช่น การจัดสอนและฝึกการทำอาชีพที่ เหมาะสมในท้องถิ่น จัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ทำวารสารเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชน

การซื้อขายผลิตผลในรูปของสหกรณ์ จัดโครงการห้องสมุดชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจนับได้ว่าครูในโครงการ มพชส. ส่วนหนึ่งได้มีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนไปตามกำลังความสามารถ ความพร้อมของครูและโรงเรียนได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ มพชส. ซึ่งอาจจะยังไม่สามารถปฏิบัติในบทบาทดังกล่าวได้มากเท่าที่ควร จึงควรมีมาตรการและวิธีดำเนินการเพื่อให้ครูในโครงการ มพชส. ได้มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพให้มากขึ้น รวมทั้งมีวิธีดำเนินการส่งเสริมให้บทบาทครูในด้านดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าครูในโครงการ มพชส. ควรหาโอกาสที่เหมาะสมในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพ โดยเฉพาะหน่วยงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนหรือหน่วยงานด้านการเกษตรที่น่าจะมีความพร้อมในด้านของเวลาและอุปกรณ์ในการสอนอาชีพให้แก่ประชาชนมากกว่าครูในโครงการ มพชส. ซึ่งถ้าหากครูสามารถเข้าร่วมในการสอนอาชีพให้ประชาชนกับหน่วยงานอื่นบ้างแล้ว ก็อาจเป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ของครูในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพไปด้วย ครูก็จะสามารถนำเอาประสบการณ์ความรู้ไปเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนต่อไปได้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนในด้านสังคม และวัฒนธรรม พบว่าครูในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมในท้องถิ่น บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม และบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักการปฏิบัติให้ครอบครัวตนเองปลอดภัย ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นบทบาทที่ได้ถูกกำหนดมาเพิ่มเติมในกิจกรรมการศึกษาของโครงการ มพชส. เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของประชาชนในเขตชุมชนชนบท นอกจากนี้การที่โครงการ มพชส. ซึ่งได้ดำเนินการมาในปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาเพียง 1 ปีเศษ ก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนในโครงการบางโรงเรียนยังไม่ได้เริ่มจัดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรมขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ขึ้นนั้น ต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนเป็นสำคัญ แต่ระยะเวลาเพียง 1 ปีเศษ ในการดำเนินงานโครงการ ผู้บริหารโรงเรียนและครู รวมทั้งประชาชนก็อาจ

จะยังไม่เข้าใจในนโยบายของโครงการได้เป็นอย่างดี จึงอาจทำให้การจัดกิจกรรมด้านสังคม และวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนบางกิจกรรมไม่สามารถจัดตั้งขึ้นได้ นอกจากนี้จากการที่โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมัธยมระดับตำบลขนาดเล็กย่อมไม่มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร ดังที่ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนของครูในโครงการ มพช. อย่างหนึ่ง คือ ครูกับประชาชนยังขาดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (ตารางที่ 65) โดยในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งของการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมให้ประสบความสำเร็จคือ การที่ครูกับประชาชนสามารถร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน ดังนั้นเมื่อครูในโครงการ มพช. ซึ่งส่วนมากมีภาระหน้าที่มากและที่หนักมักอยู่ห่างไกลชุมชน (ตารางที่ 65) ครูจึงไม่มีโอกาสได้พบปะประชาชนเท่าที่ควรการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนจึงทำได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา นิพนธ์วิทยา (2523: 93-101) ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนชุมชนพักอยู่นอกเขตชุมชน ทำให้มีปัญหาด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน ซึ่งจากการสังเกตสภาพของโรงเรียนในโครงการ มพช. บางโรงกับสภาพของบางชุมชน พบว่าจะมีความยากลำบากในการติดต่อประสานสัมพันธ์การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน เนื่องจากระยะทางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนห่างไกลกันไม่สามารถเดินเท้าได้ และในบางชุมชนบ้านของประชาชนอยู่กระจัดกระจายกัน ประกอบกับจากการสอบถามครูในโครงการ มพช. บางคนพบว่าครูไม่สามารถเข้าไปพบประชาชนในชุมชนได้เท่าที่ควร เนื่องจากการที่ครูไม่มีเวลาเพียงพอและไม่มียานพาหนะ ดังนั้นจากการที่โรงเรียนในโครงการ มพช. บางโรงยังไม่ได้เริ่มจัดกิจกรรมบางกิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรมขึ้น และจากสาเหตุที่ครูไม่มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในท้องถิ่น จึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมในบางด้าน แต่อย่างไรก็ตาม ครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งก็สามารถเข้าร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาในด้านสังคม และวัฒนธรรมให้กับประชาชนได้หลายกิจกรรม เช่น การปลูกต้นไม้ริมถนน โรงเรียน วัด การแห่เทียนพรรษาร่วมกับประชาชน การรงค์ไม้ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลองร่วมกับประชาชนพัฒนาทำความสะอาดโรงเรียน วัด สาธารณะประโยชน์ การประกวดเทนิสกรรณัตว์ รณรงค์รักษาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจนับได้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งได้มีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาในด้านการแก้ปัญหาและพัฒนาสภาพสังคม รวมไปถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนร่วมกับประชาชนไปเต็มกำลัง

ความสามารถ ความพร้อมของครู และโรงเรียนได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการ มพชส. ซึ่งอาจจะยังไม่สามารถปฏิบัติในบทบาทดังกล่าวได้มากเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรมีมาตรการและวิธีดำเนินการเพื่อให้ครูในโครงการ มพชส. ส่วนที่เหลือได้มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งมีวิธีดำเนินการส่งเสริมให้บทบาทครูในด้านดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่อาจทำให้บทบาทครูในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อประชาชนด้านสังคมและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นคือ ควรมีการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น โดยจากผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. บางโรงเรียนได้พยายามปรับปรุงด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการจัดโครงการ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ครู พระสงฆ์ ประชาชน เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชน ดังนั้นหากโรงเรียนในโครงการ มพชส. ได้พยายามปรับปรุงด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแล้ว ครูกับประชาชนก็จะสามารถมีโอกาสร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมได้มากขึ้น ซึ่งจากผลการวิจัยก็แสดงให้เห็นว่า ครูมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. กับประชาชนสามารถร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมได้หลายอย่าง เช่น ร่วมกับประชาชนทำความสะอาดถนน คุ คลอง สาธารณประโยชน์ ร่วมมือกับประชาชนปลูกต้นไม้ในชุมชน เป็นต้น

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. ที่มีต่อประชาชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพบว่า ครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาอาชีพของตน บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพของตน และบทบาทในการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการเผยแพร่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่ประชาชน ส่วนครูที่เคยปฏิบัติก็สามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ซึ่งในเรื่องบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีเป้าหมายคือ ครูควรจัดกิจกรรมการศึกษาให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความเข้าใจและใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น (กรมสามัญศึกษา 2532: 7) ซึ่งอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นก็คือ อาชีพด้านเกษตรกรรม โดยในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในด้านการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เมื่อประชาชนใน

ชนบทมีความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการเกษตรเขาก็สามารถนำเอาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรมของตนเอง ทำให้ประชาชนในชนบทมีรายได้มากขึ้นและยอมส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวกรมสามัญศึกษาซึ่งได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้จึงได้กำหนดบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามครูมัธยมศึกษาโครงการ มพช. ก็ไม่สามารถจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในด้านการเกษตรได้เท่าใดนัก เนื่องจากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ มพช. บางโรง พบว่า ครูส่วนมากขาดความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านการเกษตร ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้แก่ประชาชนได้เท่าที่ควร นอกจากนี้ จากการสังเกตสภาพส่วนใหญ่ของชุมชน บางส่วนมีสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้งขาดแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคขาดแคลนระบบชลประทาน ซึ่งจากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ มพช. บางโรง พบว่า ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ ทำให้โรงเรียนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรได้เท่าที่ควร ซึ่งสภาพปัญหาของชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ลิมปเสนีย์ และ เอกสิทธิ์ เตชะโกศิยะวิช (2529: บทคัดย่อ) ที่พบว่า ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านชนบทยากจนคือ มีความแห้งแล้ง ขาดแคลนระบบชลประทาน ประชาชนมีปัญหาด้านเกษตรกรรมเนื่องจากมีการพึ่งพาน้ำฝนสูง

ดังนั้นจากการที่ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากขาดความรู้ความสามารถในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร การที่ชุมชนส่วนใหญ่มีสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้งขาดแคลนแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน โรงเรียนจึงไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในด้านการเกษตรได้เท่าที่ควร สาเหตุดังกล่าวจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่อย่างไรก็ตามครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งก็สามารถเข้าร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับประชาชนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้หลายกิจกรรม เช่น สอนการทำปุ๋ยหมักแก่ประชาชน การขยายพันธุ์พืชด้วยวิธีการใหม่ ๆ สอนการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การขยายพันธุ์สัตว์ด้วยวิธีใหม่ การป้องกันโรคของสัตว์และโรคของพืช เป็นต้น ดังนั้น จึงอาจนับได้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งได้มีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อให้ประชาชนนำไปพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น โดยเฉพาะ

อาชีพเกษตรกรรมได้สอดคล้องกันวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ มพช. ซึ่งเมื่อผลผลิตของประชาชนเพิ่มมากขึ้นแล้ว รายได้ของประชาชนก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย ประชาชนก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่บทบาทครูในด้านดังกล่าว ครูยังไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทได้เท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรมีวิธีดำเนินการเพื่อให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนที่เหลือได้มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มากขึ้น รวมทั้งมีวิธีดำเนินการส่งเสริมให้บทบาทครูในด้านดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วยซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการที่อาจจะทำให้บทบาทครูในการพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นคือ ควรมีการปรับปรุงแก้ไข ระบบชลประทานในชุมชนให้ดีขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรเห็นความสำคัญของระบบชลประทานในหมู่บ้านให้มากขึ้น ซึ่งถ้าหากชุมชนมีระบบชลประทานที่ดีแล้ว โรงเรียนก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากระบบชลประทานนี้ในการจัดกิจกรรมการศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่ประชาชนได้

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านสาธารณสุข พบว่าครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุข ซึ่งได้แก่บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ในการบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ การส่งเสริมให้ประชาชนปลอดจากโรคต่าง ๆ การร่วมมือกับประชาชนจัดหาเครื่องบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ การส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนครอบครัว ส่วนบทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักการเล่นกีฬา การสันทนาการ ซึ่งเป็นบทบาทเดียวที่ครูส่วนมากเคยปฏิบัติ แต่ครูสามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ที่เป็นเช่นนี้อาจจะมาจากสาเหตุที่เกี่ยวกับ ประชาชนในเขตชุมชนชนบท ที่โรงเรียนโครงการ มพช. ตั้งอยู่ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายที่ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่งจากการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน และจากการสอบถามประชาชนในชุมชน พบว่า ในชุมชนบางชุมชน ปัญหาที่สำคัญของประชาชนคือ ปัญหาความยากจนของประชาชน ประชาชนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการของโรงเรียนและ ปัญหาประชาชนส่วนมากมีสุขภาพอนามัยไม่ดี (คูตารางที่ 65) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรือง เจริญชัย (2527: 83-86) ที่พบว่า ปัญหาสำคัญที่ทำให้โรงเรียนชุมชนไม่สามารถจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนได้ก็คือ ประชาชนมีความยากจนทำให้ไม่มีเวลาในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเนื่องจากต้อง

เอาเวลาไปประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนมากมีสุขภาพอนามัยไม่ดี โรงเรียนไม่สามารถบริการประชาชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง ซึ่งในการจัดกิจกรรมหรือโครงการด้านสาธารณสุขให้แก่ประชาชนนั้น โรงเรียน มพช. หรือครูจะสามารถจัดได้ตามความพร้อมและความเหมาะสมของโรงเรียนเท่านั้น กล่าวคือครูสามารถปฏิบัติได้ในลักษณะการให้ความรู้ ด้านสาธารณสุขพื้นฐานแก่ประชาชน หรือในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข ในการให้บริการแก่ประชาชน เช่น การบริการด้านการฉีดวัคซีนป้องกันโรค แต่อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากมีภาระรับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนอย่างเพียงพอ และโรงเรียนขาดความร่วมมือและประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (จากตารางที่ 65)

จากสาเหตุที่ประชาชนส่วนมากมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ซึ่งทำให้ความต้องการบริการด้านสาธารณสุขจากประชาชนสูง แต่การให้บริการของโรงเรียนมีข้อจำกัดมากทั้งในด้านของเวลาของครู อุปกรณ์ต่าง ๆ เงินงบประมาณ ฯลฯ จึงทำให้โรงเรียนไม่สามารถจัดกิจกรรมหรือโครงการในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุขได้เท่าที่ควรจึงอาจเป็นสาเหตุให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุข แต่อย่างไรก็ตามครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งก็สามารถเข้าร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับประชาชนในด้านสาธารณสุขได้หลายกิจกรรม เช่น การจัดหาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ เช่น การขุดเจาะน้ำบาดาล การทำตุ่มกักเก็บน้ำ จัดกีฬาประชาชนโดยใช้สนาม และอุปกรณ์ของโรงเรียน และการจัดงานกีฬาต่าง ๆ การรณรงค์พิษผักปลอดยาฆ่าแมลง การบริการน้ำดื่มในฤดูร้อน ร่วมมือกับอนามัยในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคแก่ประชาชน การสอนให้ประชาชนรู้จักการทำอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายโดยใช้ผลผลิตในชุมชน เช่น การทำน้ำนมถั่วเหลือง การเลี้ยงไก่ไข่เพื่อบริโภคไข่เป็นต้น ดังนั้น จึงนับได้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งได้มีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาพ พลานามัย การกีฬาและนันทนาการให้แก่ประชาชนได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ มพช. ซึ่งยอมส่งผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของประชาชนด้วย แต่บทบาทครูในด้านสาธารณสุขครูในโครงการ มพช. ยังไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทได้เท่าที่ควรเนื่องจากการขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของครูและโรงเรียน ดังนั้นจึงควรมีวิธีดำเนินการเพื่อให้ครูในโครงการ มพช. ได้มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุขให้มากขึ้น รวมทั้งมีวิธีดำเนินการส่งเสริมให้บทบาทครูในด้านดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิธีการที่จะช่วยให้บทบาทในการพัฒนา

ชุมชนของครูในโครงการ มพขส. ที่มีต่อประชาชนหรือชุมชนด้านสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้นคือ การเพิ่มงบประมาณแก่โรงเรียนโครงการ มพขส. โดยเฉพาะในด้านการสาธารณสุขที่โรงเรียนสามารถจะช่วยประชาชนในชุมชนได้ เพราะตราบโดที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนได้ การแก้ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยจึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาปลายเหตุที่จำเป็นต้องใช้ในปัจจุบัน ซึ่งโรงเรียนในโครงการ มพขส. และครูจะสามารถช่วยงานด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะโรงเรียนมีความใกล้ชิดกับนักเรียนและประชาชนมาก ทำให้ครูได้มีโอกาสพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนและประชาชน แต่โรงเรียนก็ยังขาดวัสดุอุปกรณ์ด้านสาธารณสุขอยู่มาก เช่น ยาสามัญต่าง ๆ ห้องพยาบาล เป็นต้น ดังนั้นจึงควรมีการเพิ่มงบประมาณ โดยเฉพาะในด้านการสาธารณสุขให้มากขึ้น เมื่อโรงเรียนและครูมีความพร้อมในด้านดังกล่าวแล้ว ครูก็จะสามารถมีโอกาสพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยได้มากขึ้น

บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาโครงการ มพขส. ที่มีต่อประชาชนด้านการเมือง การปกครอง พบว่าครูส่วนมากในโครงการ มพขส. ไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านการเมือง การปกครอง ซึ่งได้แก่บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้สำนึกในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและบทบาทในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการมาให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองแก่ประชาชน ส่วนบทบาทครูในการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ของตนเองตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นบทบาทเดียวที่ครูส่วนมากเคยปฏิบัติแต่ครูปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง ซึ่งในเรื่องนี้ ทิพาพร วรณประภา (2525: 41) และคณาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (2531: 210-211) ได้เสนอวิธีการหรือกิจกรรมที่ครูจะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองเอาไว้ว่า

1. เป็นผู้นำท้องถิ่นในการให้คำแนะนำความรู้แก่ประชาชนให้เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย
2. จัดกิจกรรมเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย
3. เป็นที่ปรึกษาสภาตำบลและประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยงานราชการ
4. เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการเชิญชวนให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์ใช้เสียง

ในการเลือกผู้แทนระดับต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์หลักของการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองก็คือ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ด้านการเมืองการปกครองของประเทศเพื่อความมั่นคงและมีเสถียรภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนั้นจากกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง จะเห็นว่าครูสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี ถ้าหากครูมีองค์ประกอบในการทำงานอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองนี้องค์ประกอบที่สำคัญของครูในการทำให้ครูสามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดีได้แก่ การที่ครูมีเวลาในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ ครูมีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน ครูมีสวัสดิการในการปฏิบัติงาน ครูได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น แต่จากผลของการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัญหาที่สำคัญของครูในโครงการ มพช. ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนได้แก่ ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการออกไปบริการชุมชน ครูที่พักไกลจากโรงเรียนและชุมชนต้องเดินทางไปกลับจึงไม่มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน ครูขาดความร่วมมือและประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครูสตรีไม่สะดวกในการออกบริการแก่ชุมชน ขาดยานพาหนะที่จะออกไปบริการแก่ชุมชน เนื่องจากชุมชนอยู่ห่างไกลจากโรงเรียน โดยจากการสังเกตสภาพของชุมชนในบางชุมชนพบว่าบ้านของประชาชนในชุมชนอยู่ไกลจากโรงเรียน อีกทั้งในบางชุมชนบ้านของประชาชนอยู่กระจัดกระจายกัน รวมทั้งสภาพถนนที่ยังไม่ดีพอ จึงทำให้ครูไม่สามารถเดินทางไปในชุมชนด้วยเท้าเปล่าได้ ครูจึงไม่ค่อยมีโอกาสเข้าร่วมจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนในชุมชนได้เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริมา กระสาทอง (2530: 90) และ โภม บุญต่อ (2533: 144) ที่ได้ทำการวิจัยไว้ พอสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนของครูก็คือ ครูไม่มีเวลาเพียงพอในการบริการชุมชน ครูมีสวัสดิการหรือค่าตอบแทนน้อย ครูที่พักอยู่ห่างไกลชุมชนและโรงเรียน ครูขาดความร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครูขาดยานพาหนะในการออกบริการชุมชน

ดังนั้นจากสาเหตุดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูในโครงการ มพช. ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติตามบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง ส่วนในบางด้านครูส่วนมากเคยปฏิบัติตามบทบาทแต่ก็สามารถปฏิบัติได้นาน ๆ ครั้ง แต่อย่างไรก็ตามครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งก็สามารถเข้าร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับประชาชนในด้านการเมืองการปกครองได้

หลายกิจกรรม เช่น การจัดป้ายรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เผยแพร่ความรู้ในการเลือกตั้งท้องถิ่น เผยแพร่ความรู้ในด้านกฎหมายต่าง ๆ แก่ประชาชน เชิญชวนประชาชนมาร่วมงานนิทรรศการต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจจะนับได้ว่าครูในโครงการ มพช. ส่วนหนึ่งได้มีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันใน เรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้กับประชาชนไปตามกำลังความสามารถ ความพร้อมของครูและโรงเรียน ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ มพช. ซึ่งก็อาจจะยังไม่สามารถปฏิบัติในบทบาทดังกล่าวได้มากเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรมีวิธีดำเนินการเพื่อให้ครูในโครงการ มพช. ได้มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาชุมชนในด้านการเมืองการปกครองให้มากขึ้น รวมทั้งมีวิธีดำเนินการส่งเสริมให้บทบาทครูในด้านดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโรงเรียนในชุมชนควรมีสวัสดิการที่ดีให้แก่ครู เช่น จัดที่พักให้กับครูอย่างเพียงพอ เพื่อให้ครูได้อยู่ในชุมชนและได้ใกล้ชิดกับประชาชนได้มากขึ้นหรือจัดเบี้ยเลี้ยงพิเศษแก่ครูที่ปฏิบัติงานดีเด่นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้แก่ครู ถ้าครูมีความพอใจในสวัสดิการที่ได้รับ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแล้ว ย่อมส่งผลให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

3. จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโครงการ มพช. และข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ปรากฏผลดังนี้

3.1 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนโครงการ มพช. ที่สำคัญเรียงตามลำดับมากไปน้อยได้ดังนี้

- 1) งบประมาณในการสนับสนุนโครงการมีน้อย
- 2) ประชาชนมีความยากจนรายได้น้อย
- 3) ครูไม่มีเวลาเพียงพอและไม่สะดวกในการออกบริการชุมชน
- 4) ชุมชนมีสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้ง ไม่สามารถทำการเกษตรได้
- 5) การขาดการประสานงานกันระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 6) การขาดบุคลากรด้านอาชีพที่จะมาให้ความรู้แก่ประชาชน

จากปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญทั้ง 6 ข้อ ผู้วิจัยจะขอกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

3.1.1 งบประมาณในการสนับสนุนโครงการมีน้อย การที่โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ มพชส. เกือบทั้งหมดเป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก และอยู่ในเขตชนบท ดังนั้นงบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่จึงได้มาจากงบประมาณของทางราชการเท่านั้น การช่วยเหลือจากประชาชนมีน้อย เนื่องจากประชาชนก็ประสบปัญหาความยากจนอยู่แล้ว จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนได้เท่าที่ควร ซึ่งปัญหาการขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนนั้นนับว่าเป็นปัญหามากที่สุด ได้มีผู้วิจัยหลายท่านศึกษาและค้นคว้าปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ โดยพบว่าปัญหาด้านทุนทรัพย์ และการขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นปัญหาและอุปสรรคของงานบริการ และพัฒนาชุมชนของโรงเรียนในชุมชน ผู้วิจัยดังกล่าวคือ ธิกพิน (THIGPIN 1980: 516-A) ปธาน สุวรรณมงคล (2526: ง-ฉ) ทิววรรณ เลขะวณิช (1985: 265-277) อัสการ์ (ASKAR 1981: 466-A) และ ปราโมทย์ เบญจกาญจน์ (1988: 412-A)

เกี่ยวกับปัญหาทางงบประมาณในการสนับสนุนโครงการมีน้อยนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าสาเหตุที่ทำให้งบประมาณในการสนับสนุนโครงการมีไม่เพียงพออาจเนื่องมาจากว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลในโครงการ มพชส. ส่วนมากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนครูและนักเรียนน้อย การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางจึงต้องจัดสรรตามจำนวนห้องเรียน อีกทั้งในการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนเท่ากัน แต่สภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียนย่อมแตกต่างกัน ความจำเป็นในการใช้เงินงบประมาณจึงมากน้อยแตกต่างกันด้วย กล่าวคือในการจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน เพราะโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กจะอยู่ในเขตชุมชนชนบท ซึ่งเป็นแหล่งที่ต้องการพัฒนามากคือต้องใช้วัสดุอุปกรณ์มาก ต้องการเงินในการสนับสนุนงานพัฒนามาก ดังนั้นจำนวนเงินงบประมาณที่จัดสรรให้โรงเรียนในโครงการ มพชส. จึงไม่ได้สัดส่วนกับกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนต้องทำ นอกจากนี้ในการจัดเก็บค่าบำรุงการศึกษาจากนักเรียนก็สามารถจัดเก็บได้ในอัตราที่ต่ำ เนื่องจากโรงเรียนต้องยกเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษากับนักเรียนที่ยากจน เพื่อให้นักเรียนยากจนได้มีโอกาสศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น ในการแก้ปัญหาข้อนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเพิ่มงบประมาณให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมระดับตำบลขนาดเล็กให้มากกว่าเดิม ทั้งนี้จากการที่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้บริหารโรงเรียนโครงการ มพชส. บางโรงเรียนแล้วพบว่า ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถที่จะจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนใด ๆ ได้เลย และจากการสังเกตสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

และชุมชนพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคมากเช่น มีความแห้งแล้ง ขาดแหล่งน้ำ การคมนาคมไม่สะดวกไม่สามารถเพาะปลูกได้ ฯลฯ ซึ่งสาเหตุนี้ทำให้เงินงบประมาณที่โรงเรียนได้รับในแต่ละปีไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โรงเรียนและประชาชนต้องช่วยกันเสียสละ กำลังกาย กำลังทรัพย์ ช่วยกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้มากขึ้นเสียก่อนที่จะหวังพึ่งจากภายนอกชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลก็ควรมีการศึกษาและสำรวจปัญหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนแต่ละชุมชนเสียก่อน แล้วจึงจัดสรรงบประมาณไปตามความเหมาะสม และความต้องการแต่ละโรงเรียนในท้องถิ่น

3.1.2 ปัญหาประชาชนยากจนมีรายได้น้อย ปัญหานี้นับว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของประเทศ เพราะประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้ หากไม่แก้ไขในเรื่องความเป็นอยู่ เรื่องปากท้องของประชาชนก่อนเรื่องอื่น ๆ การพัฒนาชุมชนก็ไม่สามารถทำได้ เพราะตราบดีที่ประชาชนยังพบปัญหาความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความเฉื่อยชาที่จะตามมา ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทนงศักดิ์ คุ่มไชนะ (2519: 45) ที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มักใช้เวลาไปประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่สนใจทำกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช ทันโตภาส (2521: 85-88) ปรีชา เศรษฐวิธร และคณะ (2524: ข-ค) และ ละเอียต กิตติยานันท์ (2529: ง-ฉ) ที่ได้ทำการวิจัยไว้พอสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู คือคนในชนบทมีฐานะยากจนทำให้ไม่สามารถร่วมมือและช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้นมาได้

3.1.3 ปัญหาครูไม่มีเวลาเพียงพอและไม่สะดวกในการออกบริการชุมชน ปัญหานี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดสำหรับครูมัธยมศึกษาโครงการ มพชส. จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ครูส่วนมากร้อยละ 50.9 สอน 16-20 คาบต่อสัปดาห์ รองลงมาครูสอน 21-25 คาบต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 20.8 นอกจากนี้ครูส่วนมากร้อยละ 39.3 ต้องทำงานพิเศษนอกเหนือจากการสอนอีก 6-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ดูตารางที่ 4) จะเห็นได้ว่าครูจะต้องใช้เวลาในการสอนนักเรียนในโรงเรียน และทำงานพิเศษในโรงเรียนมาก ดังนั้นครูจึงไม่มีเวลาออกไปพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมณฑา แยมเจริญ (2526: 1-2) ที่วิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนโครงการ มพชส. คือ ปัญหาเรื่องเวลา เนื่องจากครูมีงานประจำมากไม่สามารถเข้าร่วมปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชนได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สะอาด พงอินทร์ (2527: 173)

ศิริณา กระสาททอง (2530: 130) และ โทม บัญตอ (2533: 144) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูคือเวลาของครู ซึ่งได้แก่ ครูมีภาระในโรงเรียนมากไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้บริการความรู้แก่ประชาชน นอกจากภารกิจการเรียนการสอนที่มากเกินไปแล้ว ครูมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ก็ยังมีปัญหาเศรษฐกิจอีกด้วย เช่น ครูมีเงินเดือนน้อย ทั้งยังต้องรับภาระรับผิดชอบครอบครัวอีก ปัญหานี้ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะช่วยเหลือชุมชนได้เท่าที่ควร เพราะครูต้องใช้เวลาว่างจากการสอนโดยเฉพาะในวันหยุดราชการไปหารายได้พิเศษ เช่นค้าขาย ทำการเกษตร มาช่วยครอบครัวตนเอง ซึ่งจากผลการวิจัยนี้ ครูได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และอุปสรรคนี้ว่า ควรมีการปรับปรุงให้ครูที่สอนในชนบทมีเงินเดือน หรือ สวัสดิการ เพิ่มขึ้น ควรมีการเพิ่มจำนวนครูในโรงเรียนชุมชนให้มากขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครูให้น้อยลง ตลอดจนมีการให้เงินล่วงเวลาแก่ครูที่ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนอกเวลาราชการ ดังนั้นผู้บริหารระดับสูง หรือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำไปพิจารณาแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

ส่วนในด้านปัญหาความไม่สะดวกในการออกบริการชุมชน

ผลการวิจัย พบว่าที่ครูไม่สะดวกในการออกบริการชุมชน เนื่องจากการที่ครูส่วนมากต้องเดินทางไปกลับ ครูไม่ได้พักในโรงเรียนหรือใกล้ชุมชน อีกทั้งครูสตรีก็มีความลำบากในการออกบริการชุมชน จากปัญหาดังกล่าวทำให้ครูมีโอกาสน้อยที่จะได้เข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัย ปรีชา นิพนธ์วิทยา (2523: 95-101) ที่พบว่าปัญหาหนึ่งของโรงเรียนชุมชนคือ ครส่วนใหญ่พักนอกเขตชุมชน ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน เนื่องจากต้องรีบกลับบ้านหลังโรงเรียนเลิก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรือง เจริญชัย (2527: 83-86) ที่พบว่าปัญหาอย่างหนึ่งในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษา คือ บ้าน ครู อาจารย์จำนวนมากอยู่ไกลโรงเรียนไม่สะดวกที่จะระดมกำลังสอนประชาชน หรือ บริการประชาชนในวันหยุดราชการได้ ซึ่งจากผลวิจัยนี้ครูก็ได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ว่า ควรจัดงบประมาณเพิ่มเติมในการสร้างบ้านพักครูที่ได้มาตรฐานอย่างเพียงพอโดยให้อยู่ใกล้โรงเรียนมีสาธารณูปโภคพอสมควร ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะกรมสามัญศึกษาควรจะได้พิจารณา หาทางแก้ไข หากไม่เช่นนั้นแล้วครูจะขาดขวัญและกำลังใจอย่างมากในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้การพัฒนาชุมชนตามโครงการนี้อาจจะประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังได้

3.1.4 ปัญหาชุมชนมีสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้งไม่สามารถทำการเกษตรได้ ปัญหานี้ นับว่าเป็นปัญหาลูกโซ่ที่สัมพันธ์กับปัญหาความยากจนของประชาชน เนื่องจากภาวะแห้งแล้งทำให้ประชาชนส่วนมากที่ยึดอาชีพเกษตรกรรมการเพาะปลูกไม่สามารถมีน้ำมาใช้ในการทำการเกษตร และไม่มีน้ำมาใช้ในการอุปโภค บริโภค ซึ่งเป็นผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนด้วย และจากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ก็พอสรุปได้ว่าส่วนใหญ่แล้วในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่มักประสบปัญหาภาวะแห้งแล้ง เนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และฝนทิ้งช่วง จึงทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และเพื่อการอุปโภค บริโภคของประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือได้ อีกทั้งโรงเรียนก็ไม่สามารถดำเนินโครงการด้านการเกษตรได้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ลิมปเสนี และ เอกสิทธิ์ เตชะโกศิยานิช (2529: บทคัดย่อ) ที่พบว่า ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านชนบทยากจน คือ การขาดแหล่งน้ำธรรมชาติ ขาดแคลนระบบชลประทานต่าง ๆ อีกทั้งมีปัญหาด้านการผลิตทางเกษตรกรรมโดยพบว่า ผลผลิตต่อครัวเรือนต่ำ เพราะอัตราการพื้งน้ำฝนสูง ทำให้ความหนาแน่นของปัญหา ความยากจนอยู่ในระดับสูง โดยร้อยละ 50 ของหมู่บ้านอยู่ในระดับมีความยากจนมากถึงปานกลาง

ดังนั้นการช่วยเหลือประชาชนด้านการขาดแคลนน้ำนี้ จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะทำให้ความสำคัญมากเช่นกัน เพราะเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ประชาชนมีความยากจนมีรายได้น้อยเนื่องจากผลผลิตที่ได้ตกต่ำ การช่วยเหลือในขั้นต้นอาจทำได้โดยการจัดระบบชลประทานให้ดีขึ้น โดยอาจขุดอ่างเก็บน้ำในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำเอาไว้ใช้ได้ในทุกแล้ง มีการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในราคาที่สูงหรือส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อป้องกันการผูกขาดของพ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

3.1.5 ปัญหาด้านการขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหานี้ นับว่าเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากงานพัฒนาชุมชนนั้นไม่สามารถกระทำให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วยบุคคลเดียว หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่จะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย และทุก ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อโรงเรียนขาดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียนย่อมขาดประสิทธิภาพไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริณา กระจ่างทอง (2530: จ-ฉ) ที่พบว่าปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน คือ การขาดการประสานงานของหน่วยงานราชการในท้องถิ่นที่มีบทบาทในการสนับสนุน

งานพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมณฑา แยมเจริญ (2526: 1-2) ปธาน สุวรรณมงคล (2526: จ-ฉ) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) และ ปราโมทย์ เบญจกาญจน์ (1988: 412-A) ที่พบว่าปัญหาการขาดความร่วมมือประสานงานกันระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาชุมชน เช่น มีการซ้ำซ้อนของงาน มีความล่าช้าในการติดต่อสื่อสาร และการดำเนินงาน โรงเรียนไม่มีเวลาไปประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น

3.1.6 การขาดบุคลากรด้านอาชีพที่จะมาให้ความรู้แก่ประชาชน

จากผลงานวิจัยของ สัจด์ มิตกิตติ (2525: 61-68) และ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526: 98) ที่พบว่าครูและประชาชนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ และอาชีพ เพราะมีผู้ที่มีความรู้ และอุปกรณ์เพียงพอที่จะให้คำแนะนำแก่ประชาชนในบางสาขาวิชาชีพได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประชาชนนั้นมีความต้องการให้ครูและโรงเรียน จัดสอนวิชาชีพแก่นักเรียน และ ประชาชน แต่อย่างไรก็ตามจากปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เช่น ปัญหาการขาดงบประมาณ การขาดวัสดุอุปกรณ์ในการสอนวิชาชีพ ก็เป็นปัญหาสำคัญในการสอนวิชาชีพแก่ประชาชน และจากผลการวิจัยแสดงว่าปัญหาที่สำคัญเป็นอันดับ 6 คือ ปัญหาการขาดบุคลากรด้านอาชีพที่จะมาให้ความรู้แก่ประชาชน นั้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ประชาชนมีความต้องการในการรับบริการจากโรงเรียนด้านการสอนอาชีพเป็นอย่างมาก แต่โรงเรียนก็ไม่สามารถจัดให้ได้มากเท่าที่ชุมชนต้องการ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา นิพนธ์วิทยา (2523: 93-101) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525: 73-74) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคอย่างหนึ่งของโรงเรียนในการบริการชุมชนด้านวิชาชีพ คือ การขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาชีพ

ในด้านปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนที่ครูโรงเรียนมัธยมโครงการ มพช. เสนอเพิ่มเติม พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคเพิ่มเติมที่สำคัญดังนี้

1. ในชุมชนส่วนมากขาดบุคคลวัยแรงงานเนื่องจากการย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ และเพื่อการศึกษา
2. ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน
3. การอบรมครูมีน้อยและไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เท่าที่ควร

4. ครูส่วนมากไม่สามารถสอนให้นักเรียนเป็นสื่อกลาง
ในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผล
5. มีการติดตามผลงานโครงการฯ เพื่อนำไปปรับปรุง
พัฒนาน้อย
6. การสอนวิชาชีบบางสาขาวิชาไม่ตรงกับความต้องการ
ของท้องถิ่น และนักเรียนก็ไม่สนใจในการสอนวิชาชีบบางของโรงเรียน

1. ปัญหาในชุมชนส่วนมากขาดบุคคลวัยแรงงาน เนื่องจากมี
การย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ และเพื่อการศึกษา ปัญหานี้นับว่าเริ่มจะเป็นปัญหาใหญ่ นับตั้งแต่
ประเทศได้พัฒนาเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม ทำให้บุคคลวัยแรงงานหรือวัยหนุ่มสาว ไม่ต้องการ
ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท ต้องการที่จะยกระดับฐานะทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้น ดังนั้นจึงมีการย้ายถิ่น
เข้ามาในเมืองได้โดยใช้การศึกษาและการงานมาเป็นปัจจัยในการเลื่อนฐานะทางสังคมของตน
ดังนั้นในชุมชนจึงขาดกำลังคนวัยหนุ่มสาวที่จะช่วยงานพัฒนาชุมชน เพราะคนในวัยหนุ่มสาวมีสภาพ
ร่างกายแข็งแรง มีกำลังความรู้ความสามารถ มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ และ
สามารถใช้ความรู้ที่ได้มาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ แต่เมื่อคนหนุ่มสาวเหล่านี้ไม่
ได้อยู่ในชุมชนจึงทำให้การพัฒนาชุมชนในส่วนของความร่วมมือ และสนับสนุนจากประชาชนมีน้อย
ซึ่งในเรื่องนี้ วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2532: 84-87) ให้ความเห็นว่า สาเหตุที่คนหนุ่มสาวจะ
ย้ายถิ่นออกไปจากชุมชนก็คือ การเกิดความยากจน เนื่องจากปัญหาทางเกษตรกรรมที่ไม่ได้ผล
ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ชาวไร่ ชาวนา มีหนี้สินมาก มีนายทุนใช้อิทธิพล ทำให้ประชาชน
ในชนบทเกิดความยากจนลง ดังนั้นคนในวัยหนุ่มสาวซึ่งอยู่ในวัยทำงานและเป็นกำลังของครอบครัว
จึงจำเป็นต้องไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้านหรือในเมือง เพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัวให้
พอกินพอใช้ได้ หรือพอทดแทนรายได้จากภาคเกษตรกรรมได้บ้าง ประกอบกับคนในวัยหนุ่มสาว
ส่วนมากมีทัศนคติไม่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม แม้ว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพ
หลัก จะได้ชื่อว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ แต่ในด้านการจัดชั้นชั้น ปราบกฏว่าเกษตรกรรม หรือ
ชาวไร่ ชาวนา ถูกจัดเอาไว้ในชนชั้นต่ำ มีการดูถูกเหยียดหยามประชาชน หรือเกษตรกรรมที่
ยากจนว่า ชี้อาศัยไม่แสวงหาความรู้ หรือไม่เจริญ

ดังนั้นเมื่อบุคคลวัยหนุ่มสาว ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา
ชุมชน เห็นว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่สบายกว่า จึงไม่ต้องการประกอบอาชีพ

เกษตรกรรมและมุ่งหน้าไปยังเมืองหลวงเป็นส่วนใหญ่ เพื่อแสวงหาอาชีพอื่นที่คิดว่าจะดีกว่าอาชีพหลักเดิม จากสาเหตุดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่ทำให้การดำเนินการพัฒนาชุมชนของครูไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะขาดความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนนั่นเอง

2. ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน และไม่เข้าใจ

ปัญหาของชุมชน ปัญหาข้อนี้นับว่าเป็นปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับไว้วางใจจากประชาชนมากที่สุดก็คือ กำนัน หรือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งทั้ง 2 บุคคลนี้ จะมีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้นำของประชาชนให้ประชาชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเอง ตรงกันข้าม หากกำนัน หรือ ผู้ใหญ่บ้าน ขาดประสิทธิภาพในการปกครองประชาชนแล้ว ก็จะต้องเกิดผลเสียต่อการพัฒนาชุมชนอย่างแน่นอน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัญหานี้มีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทในการชี้แนะ หรือเสนอโครงการพัฒนาต่าง ๆ นั้นได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยในการเลือกตั้งในปัจจุบันนั้น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความจริงใจและเข้าใจปัญหาท้องถิ่นจะไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า แม้แต่ในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ที่ได้รับเลือกส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเงิน และอำนาจทางการเมืองดี ดังนั้นจึงต้องแก้ไขที่การให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองของประชาชน และ ยกกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อไม่ให้ประชาชนตกอยู่ใต้อำนาจเงิน ครูจึงต้องมีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ด้านการเมือง การปกครอง ที่ถูกต้องแก่นักเรียน และประชาชน

3. การอบรมครูมีน้อยไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถนำ

ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เท่าที่ควร สืบเนื่องมาจากปัญหาการขาดบุคลากรครูที่มีความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะในด้านวิชาชีวะต่าง ๆ ด้านการเกษตรแผนใหม่ ดังนั้นการอบรมครูประจำการเดิม จึงมีประโยชน์ในการสร้างความรู้ และประสบการณ์ของครูให้มากขึ้น เพื่อสามารถที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้ แต่อย่างไรก็ตามการที่ครูมัธยมศึกษาในเขตชนบททั่วประเทศมีจำนวนมาก ประกอบกับครูไม่มีเวลาเพียงพอในการเข้ารับการอบรมเนื่องจากต้องรับภาระในโรงเรียนมากอยู่แล้ว ดังนั้นการอบรมครูจึงประสบปัญหาด้านการอบรมครูมีน้อยไม่มีการติดตามผลอย่างจริงจัง และส่วนมากจะเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่พบว่าปัญหาอย่างหนึ่งในการฝึกอบรมบุคลากรก็คือ การอบรมไม่เพียงพอ การอบรม

ครู ทำให้ครูเสียเวลาในการสอนนักเรียน อีกทั้งเอกสารการอบรมมีเนื้อหาไม่เพียงพอในการนำไปปฏิบัติ ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดอบรมครูควรจัดในช่วงปิดเทอม ให้ครูสามารถได้รับความรู้ทางทฤษฎี และปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนควรมีการติดตามผลการอบรมอย่างจริงจังด้วย

4. ครูส่วนมากไม่สามารถสอนให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผล การใช้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชน นับว่าเป็นการให้การศึกษแก่ประชาชนโดยทางอ้อมกล่าวคือ เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากโรงเรียนแล้ว เช่น โภชนาการ สุขศึกษา เกษตรกรรมแผนใหม่ ซึ่งในการเรียนอาจมีการปฏิบัติทางบ้านด้วย ผู้ปกครองของเด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ไปขณะเดียวกันกับลูกที่นำไปปฏิบัติที่บ้าน (สุจิต เพียรชอบ 2522: 54) ดังนั้นถ้าหากครูไม่สามารถสอนให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผลแล้ว การพัฒนาชุมชนก็จะขาดประสิทธิภาพไปเพราะจะมีการพัฒนาชุมชนโดยตรง คือ การให้การศึกษแก่ประชาชนโดยตรงเพียงวิธีการเดียวเท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้ สาเหตุที่ครูไม่อาจสอนให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผลนั้น อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากครูไม่มีเวลาที่จะไปติดตามดูผลการปฏิบัติงานของนักเรียนได้ถึงที่บ้านของนักเรียน นักเรียนมีจำนวนมาก ครูดูแลไม่ทั่วถึง ครูไม่มีพาหนะไปบ้านของนักเรียน และบ้านของนักเรียนห่างไกลจากโรงเรียน ซึ่งข้อคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพจิตร ปะบุตร และคณะ (2528: 27-32) ที่วิจัยพบว่า ปัญหาการให้เด็กเป็นสื่อกลางในการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง คือ การปฏิบัติงานส่วนใหญ่กระทำเพียงเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร หรือข้อกำหนดของกระทรวงมีครูเพียง 1 หรือ 2 โรงเรียนเท่านั้น ที่ใช้เงื่อนไขของประสบการณ์การเรียนรู้ ของนักเรียนไปให้การศึกษหรือกำหนดให้ผู้ปกครองเด็กได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวของตนเองและของส่วนรวม โดยเฉพาะเรื่อง การทำความสะอาดหมู่บ้าน เรื่องการรักษาสภาพถนน หรือบริเวณบ้านให้สะอาดโดยอาศัยกำลังนักเรียนเป็นหลัก และแม้ว่าครูจะได้เข้าไปกระตุ้นผู้ปกครองให้ความร่วมมือและทำตาม ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากระดับความพยายาม วิธีการพูดคุยชักชวน ตลอดจนความถี่ของการติดตามที่ไม่ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องก็เป็นไปได้ และจากที่ผ่านมาในเกือบทุกหมู่บ้านที่ทำกิจกรรมดังกล่าว โดยผ่านนักเรียนจะสามารถดำเนินการได้อย่างแข็งขันในช่วงแรกเท่านั้น

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่จะส่งเสริมให้ครูสามารถสอนนักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผลนั้น ครูควรจะเริ่มจากบ้านนักเรียนที่อยู่

ใกล้โรงเรียนที่สุด โดยครูอาจใช้เวลาว่างในตอนเลิกสอน แล้วไปดูผลการปฏิบัติของนักเรียน แล้วค่อยเปลี่ยนไปบ้านนักเรียนคนอื่น หรืออาจใช้นักเรียนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันสังเกตผลการปฏิบัติของเพื่อนนักเรียนที่บ้านอยู่ใกล้กันก็ได้ ตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนก็ควรสนับสนุนครูในด้านต่าง ๆ เช่น ยานพาหนะ รวมถึงการให้ขวัญ กำลังใจในการปฏิบัติงานของครูด้วย

5. มีการติดตามผลของโครงการฯ เพื่อนำไปพัฒนา

ปรับปรุงน้อย ปัญหานี้ นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้โครงการหลายโครงการด้านพัฒนาต้องล้มเหลว เพราะเมื่อปฏิบัติไปแล้ว แต่ไม่ติดตามดูผลการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างควรแก้ไขปรับปรุงจุดใดบ้าง ซึ่งเรื่องนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช ทันโตภาส (2521: 85-88) และ เบอร์ตัน (BURTON 1973: 4569-A) ที่วิจัยพบว่า ปัญหาของโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน คือ ไม่มีการติดตามประเมินผลงานที่ปฏิบัติไปแล้วและยังขาดการวัดประเมินผลเพื่อหาประสิทธิภาพ ปัญหาอุปสรรคของโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน

6. ปัญหาด้านการสอนวิชาชีบบางสาขาวิชาไม่ตรงกับความต้องการ

ต้องการของประชาชน และนักเรียนส่วนมากไม่สนใจในการสอนวิชาชีบบางสาขาวิชา ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากการขาดครูสอนวิชาชีพ และการขาดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการสอนวิชาชีพ จึงทำให้การสอนวิชาชีบบางอย่างไม่สามารถจัดได้ตรงกับความต้องการของประชาชนและนักเรียน ทั้งยังทำให้ประชาชนและนักเรียนไม่สนใจในการสอนวิชาชีบบางสาขาวิชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่พบว่าปัญหาอย่างหนึ่งในการจัดสอนวิชาชีพแก่ประชาชนในโรงเรียน มพช. คือ นักเรียนบางส่วนต้องการให้โรงเรียนเปิดวิชาชีบบางประเภทช่างคหกรรม ธุรกิจเพิ่มขึ้น แต่โรงเรียนไม่สามารถจัดได้ทุกโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ปกครองส่วนหนึ่ง เห็นว่าวิชาชีบบางสาขาวิชาที่โรงเรียนจัดนั้นยังไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งในเรื่องดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่าโรงเรียนควรมีการสำรวจความต้องการของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นก่อนแล้วจึงดำเนินการจัดสอนวิชาชีบบางสาขาวิชาให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนและประชาชน นอกจากนี้ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการสอนวิชาชีบบางสาขาวิชาให้เพียงพอด้วย

3.2 จากการศึกษาข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครุมัธยมศึกษาโครงการ มพช. ได้พบว่ามีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 ปัญหาประชาชนในชุมชน พบข้อเสนอแนะว่า ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องนโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับมาเป็นอย่างดี โดยโรงเรียนควรประสานงานกับหน่วยงาน หรือผู้นำท้องถิ่น เช่น กรรมการสภาตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อามัย โดยให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ หรือจะประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในท้องถิ่นรับไปดำเนินการก็ได้ อีกทั้งควรมีการอบรมด้านวิชาชีพ และจัดหาอาชีพเหมาะสมให้ประชาชนทำในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลัก เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ของประชาชน และทำให้ประชาชนสนใจในอาชีพต่าง ๆ ลดน้อยลง โดยอาชีพที่จะให้ประชาชนทำต้องมีการสำรวจในด้านต่าง ๆ คือ ด้านตลาด ด้านบุคลากร สถานแวดล้อม เป็นอย่างดีเสียก่อน ส่วนการอบรมต้องมุ่งเน้นการปฏิบัติให้ประชาชนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง รวมไปถึงในการอบรมต้องส่งเสริมให้ประชาชน มีความรักในชุมชนของตนเอง มีความสามัคคี เสียสละ เลิกกลุ่มหลงในอาชีพให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ว่าเป็นวิธีการที่จะแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนที่มีอยู่มากในท้องถิ่นชนบทยากจน และจะเป็นการป้องกันการย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพของชาวชนบทอีกด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะนี้เป็นแนวคิดที่เป็นไปได้ เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้ทุกหน่วยงานร่วมมือกันรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ก็มีความพร้อมที่จะแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนอยู่ตลอดเวลา หากได้รับการเสนอโครงการและปัญหาต่าง ๆ ของชนบทมาอย่างถูกต้องและเป็นความจริง ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะหาอาชีพที่เหมาะสมให้ประชาชนได้ทำแล้ว ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่ประชาชนทำอยู่แล้วให้มากขึ้น โดยเฉพาะอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาชุมชนตามโครงการต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จได้ ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนเพราะผู้เข้าไปร่วมพัฒนาจะมีหน้าที่ชี้แนะให้คำแนะนำปรึกษาแก่ประชาชน โดยให้ประชาชนได้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ โรงเรียนและชุมชนควรจัดหาเวลาที่เหมาะสมให้ครูและประชาชนได้มีโอกาสได้พบกัน เพื่อร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน โดยจัดเวลา สถานที่ที่สะดวกทั้ง 2 ฝ่าย ข้อเสนอแนะนี้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชนที่พบว่ามีปัญหาเหมือนกัน เนื่องจากประชาชนและครูมีโอกาสที่จะได้พบกันน้อยมาก เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีภาระหน้าที่มากเช่นกัน ดังนั้นการให้ครูกับประชาชนได้มีโอกาสพบปะกันอย่างสม่ำเสมอแล้ว ครูก็จะมี

โอกาสได้ปรึกษาหารือในการพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนซึ่งจะทำให้บทบาทครูในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น แต่ในการพบปะกันนั้นก็ควรจะจัดหาเวลาและสถานที่ที่สะดวกทั้ง 2 ฝ่าย เช่น ในวันหยุดราชการสำคัญต่าง ๆ สถานที่ที่อาจจะจัดที่โรงเรียน หรือบ้านกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ได้

3.2.2 ในด้านปัญหาเกี่ยวกับตัวครู พบข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดอบรมครูทั้งในและนอกสถานที่ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ และประสบการณ์แก่ครู เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ควรมีการติดตามผลประเมินผลการอบรมอย่างต่อเนื่อง ด้วย เนื่องจากโรงเรียนในโครงการ มพช. ส่วนมากขาดครูที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนวิชาชีวะ ดังนั้นการอบรมครูให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-25) ที่วิจัยพบว่าผู้เข้ารับการอบรมสามารถ นำความรู้ไปใช้ปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ดี และผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เมื่อกลับไปปฏิบัติหน้าที่ที่โรงเรียนแล้ว ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติตามที่ได้รับอบรม และผลการปฏิบัติงานในโรงเรียน และชุมชนดีขึ้น

ดังนั้นการให้ครูหรือบุคลากรหน้าที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนได้เข้าร่วมอบรมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ควรมีการสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง ตลอดจนการอบรมก็ควรมีการกระทำอย่างต่อเนื่องตรงกับความต้องการของชุมชน สามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล ซึ่งผลการอบรมดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อไปในการพัฒนาชุมชน และการปรับปรุงโรงเรียนให้สามารถแก้ไขปัญหามุมชนได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรมีการเพิ่มจำนวนครูให้มากขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครูลง จะทำให้ครูสามารถมีเวลาออกไปพัฒนาชุมชนได้ ตลอดจนควรมีการมอบหมายงานแก่ครูให้เหมาะสมตามความรู้ ความสามารถให้มากขึ้น ข้อเสนอแนะดังกล่าวจะสามารถทำได้ ผู้บริหารโรงเรียนต้องหาอัตราครูเพิ่ม โดยเฉพาะสายครูที่ขาดแคลน เช่น ด้านวิชาชีวะ ส่วนในด้านการมอบหมายงานของครูนั้น ควรแก้ไขที่ ผู้บริหารโรงเรียนที่ควรมีการสำรวจถึงความรู้ ความสามารถ ความสมัครใจของครูเสียก่อน ตลอดจนผู้บริหารควรมีความยุติธรรม รู้จักบำรุงขวัญและกำลังใจของครูอย่างสม่ำเสมอ เพราะผู้บริหารมีผลต่อครูอย่างมาก ในการปฏิบัติงานดังผลงานวิจัยของ ปรัชญา สิมารจารย์ (2531: 84) ที่วิจัยพบว่า ปัจจัยที่จูงใจให้ครูมัธยมศึกษาในท้องถิ่นจัดการปฏิบัติหน้าที่ได้ดี ต้องประกอบไปด้วยการเอาใจใส่ของผู้บริหารโรงเรียน มีเพื่อนร่วมงานดี และชุมชนให้ความอบอุ่นแก่ครูได้เพียงพอ

ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรจัดหาแหล่งที่พักครูให้ใกล้ โรงเรียนและชุมชนเพื่อสะดวกในการเดินทางและพบปะประชาชน โดยควรคำนึงถึงความเพียงพอของที่พัก ความปลอดภัย และสาธารณูปโภคบ้างตามสมควร ข้อเสนอแนะนี้เป็นความต้องการของครูเป็นส่วนมาก เพราะปัญหาของครูที่ประสบมากที่สุดคือ มีที่พักไกลโรงเรียนเสียเวลาเดินทางดังนั้นจึงควรมีการเพิ่มงบประมาณในด้านนี้ให้มากขึ้น

3.2.3 ปัญหาด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พบข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดให้บุคคลที่ประสานงานโดยตรงกับหน่วยงานอื่น ๆ และในการประสานงานต้องจัดให้บุคคลที่มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกัน เพื่อป้องกันความขัดแย้ง ข้อเสนอแนะนี้นับว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียนที่รับนโยบายของโครงการมา โดยตรงจะต้องทำการจัดหน้าที่ต่าง ๆ ในการรับผิดชอบโครงการฯ ตามความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของแต่ละคนดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน ต้องทำการคัดเลือกบุคคลในการทำงานประสานงานให้เกิดประโยชน์ต่อโครงการฯ และชุมชนมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยพบอีกว่า ควรมีการร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานอื่นในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการให้มากขึ้น และควรมีการติดตามผลอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่องควรให้วิทยากรจากหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยเหลือให้มากกว่าเดิม ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่สอนวิชาชีพ แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้พยายามประสานงานกันแล้ว แต่ก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานควรเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ และพยายามประสานงานซึ่งกันและกันให้มากกว่าเดิม โดยใช้เวลาและสถานที่ที่เหมาะสมและไม่ให้เสียเวลาราชการมากนัก

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่สำคัญคือ การที่ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความเสียสละ ความอดทน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และต้องทำงานประสานสอดคล้องกันเป็นอย่างดี เพราะชนบทยังประสบปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย การทำงานจึงต้องทำอย่างจริงจัง และจริงจังมากที่สุด การพัฒนาชุมชนชนบทจึงจะประสบผลสำเร็จได้

3.2.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดลอม พบว่ามีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ ควรมีการจัดหาแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ให้มากขึ้น เช่นการขุดคลองชลประทาน ทำอ่างเก็บน้ำ ทำโอ่งเก็บน้ำ โดยครุควรขอความร่วมมือ จากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมชลประทาน ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น

ซึ่งปัญหาเรื่องแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่งสำหรับประชาชนในชนบท เพราะจะมีผลต่อความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง ข้อเสนอแนะต่อไปคือ ควรให้ความสำคัญต่อ ถนนหนทาง การคมนาคม ให้มีความสะดวกทั้งนี้ความเจริญก้าวหน้าจะเข้าไปในชนบทได้ ต้องพัฒนาระบบสื่อสารคมนาคมให้ดีขึ้น ถนนจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในระบบการสื่อสารคมนาคมพื้นฐานแรกของชุมชน ถ้าหากถนนไม่ดีไม่สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวกแล้ว การนำความเจริญทางวัตถุ และด้านอื่น ๆ เข้าไปในชนบทก็ไม่อาจทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะต่อไปคือควรให้ความรู้แก่ประชาชนได้รู้จักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนควรมีการรณรงค์การปลูกต้นไม้ให้มากขึ้นกว่าเดิม ข้อเสนอแนะนี้ตรงกับปัญหาของประเทศในด้านสิ่งแวดล้อมมาก ที่ปัจจุบันพบว่าทรัพยากรธรรมชาติของประเทศโดยเฉพาะป่าไม้ได้ถูกทำลายไปอย่างมาก และถ้าหากปล่อยให้มีการทำลายต่อไปรวมไปถึงไม่มีการอนุรักษ์เอาไว้แล้ว สภาพแวดล้อมก็จะสูญเสียระบบนิเวศน์ จะเกิดผลเสียอย่างมากต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ดังนั้นในการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น ควรดำเนินการให้ประชาชน และทุกหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน มีการประสานงานร่วมมือกันให้มากขึ้น อาจทำได้ โดยการขอความร่วมมือจากประชาชน ด้านแรงงาน ด้านการบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ ก่อสร้างเท่าที่หาได้ในชุมชน โดยจะต้องพิจารณาว่าชุมชนสามารถสนองความต้องการในส่วนนี้ได้หรือไม่ เพราะส่วนใหญ่ประชากรมีฐานะยากจน ดังนั้นควรขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือในด้านแรงงานของประชาชนที่ว่างจากงานประจำมากกว่า ซึ่งตรงกับหลักในการแก้ปัญหาชุมชนที่ให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเองก่อน ถ้าเกินกำลังความสามารถรัฐจึงจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือต่อไป ในด้านของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ครูซึ่งเป็นผู้ที่ประชาชนเชื่อมั่นศรัทธา จึงควรวางวิธีที่จะทำให้ประชาชนมองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน โดยอาจเริ่มจากการปลูกฝังที่ตัวนักเรียนก่อน เพื่อจะได้ไปเผยแพร่แก่ผู้ปกครองได้หรืออาจจะชี้แนะให้แก่ประชาชนโดยตรง ตามความเหมาะสม

3.2.5 ปัญหาด้านงบประมาณ พบข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดงบประมาณให้เพียงพอ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน รวมไปถึงควรมีการติดตามผล การใช้เงินงบประมาณอย่างจริงจังด้วย ข้อเสนอแนะดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526: 65) และ สัจจมิตรกิตติ (2525: 65) ที่พบว่า กรมสามัญศึกษาควรที่จะจัดสรรอัตรากำลังงบประมาณให้โรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ซึ่งเป็น

โรงเรียนที่มีอยู่ในชุมชนชนบท ต้องรับผิดชอบในการบริการชุมชนมาก เพราะประชาชนในชุมชนชนบทยังต้องการความร่วมมือช่วยเหลือจากโรงเรียนมากกว่าประชาชนในเขตเมือง

เมื่อรัฐได้จัดเพิ่มงบประมาณไปแล้ว ควรคำนึงถึงการติดตามผล เพราะการติดตามผล หรือประเมินผลจะช่วยให้งานพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จที่ต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะต่อไปคือ ควรมีการระดมเงินทุนจากท้องถิ่นเอกชน หรือโรงเรียนจัดหาเอง เช่น จัดงานการกุศล เป็นต้น ข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถทำได้ โดยผู้บริหารโรงเรียนครูนักเรียนต้องร่วมมือกันชักจูงหน่วยงานเอกชน ประชาชนให้เห็นความสำคัญ ของงานพัฒนาชุมชนซึ่งอาจทำให้โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือ ทั้งด้านกำลังกาย และ กำลังทรัพย์ ซึ่งโรงเรียนจะดำเนินด้วยวิธีการใด ๆ ก็แล้วแต่ความพร้อมและ ความเหมาะสม

3.2.6 ปัญหาอื่น ๆ มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการดำเนินการให้บุคคลในวัยทำงานกลับท้องถิ่นของตนเอง ข้อเสนอแนะนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาที่ได้กล่าวมาในตอนต้น ดังนั้นในการดำเนินการแก้ปัญหา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า รัฐควรนำนโยบายการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทให้สำเร็จ ให้มีการสร้างงานชนบทให้มากขึ้น โดยต้องพยายามสำรวจความพร้อม ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแต่ละชุมชนก่อน รวมไปถึงในด้านการศึกษาคควรมีการขยายวิทยาเขต ของสถาบันการศึกษาไปตามเขตภูมิภาคเพื่อลดปัญหาการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ของนักเรียน นักศึกษา ข้อเสนอแนะต่อไปคือ การพัฒนาชุมชนควรเริ่มที่นักเรียนดีกว่าประชาชน เพราะนักเรียนเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติรุ่นใหม่ที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง ข้อเสนอแนะนี้ นับว่าเป็นการดูผลในระยะยาว ที่มีความเป็นไปได้ กล่าวคือ ในการที่จะปลูกฝังลักษณะนักพัฒนา ให้แก่นักเรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติ ต่อไปในอนาคต เป็นวิธีการที่ยอมรับโดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีวิธีการที่ดีพอที่จะทำให้กำลังสำคัญของชาติเหล่านี้กลับไปพัฒนาชุมชนของตนเอง เนื่องจากประชาชนบางส่วนยังมีค่านิยมผิด ๆ และต้องใช้เวลามากในการแก้ค่านิยมนี้ ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดีในระยะยาว เพื่อให้งานพัฒนาชุมชนมีโอกาสประสบผลสำเร็จต่อไปได้ในอนาคต

สรุปได้ว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ถ้าหากโรงเรียนและคณะครูมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ มากขึ้นกว่าในปัจจุบัน กล่าวคือ ถ้าหากโรงเรียนและคณะครูได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านของ งบประมาณ การร่วมมือประสานงานจากหน่วยงานอื่น การฝึกอบรม

เพิ่มขวัญกำลังใจของครู เพิ่มสวัสดิการครูให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการร่วมมือประสานงานกันในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้นแล้ว นโยบายของกรมสามัญศึกษาที่จะให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตชนบทโครงการ มพช. ร่วมพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชนในชุมชนชนบทก็จะสามารถเพิ่มบทบาทครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนได้ การดำเนินงานโครงการ มพช. ของกรมสามัญศึกษาก็จะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรม และบทบาทครูในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข กิจกรรมและบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.)

สำนักงานโครงการพิเศษ (ส.ค.ส.) กรมสามัญศึกษาควรได้มีการทบทวนนโยบายในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ และการเพิ่มเงินงบประมาณให้โรงเรียนโครงการ มพช. ในแต่ละปีให้มากกว่าเดิม เพราะจากการสังเกตสภาพแวดล้อมของโรงเรียนบางโรงเรียน และจากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนบางโรงเรียน และพบว่าในโรงเรียนโครงการ มพช. แต่ละโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมและความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เงินงบประมาณแตกต่างกัน เช่น ในบางโรงเรียนที่มีความแห้งแล้งไม่สามารถเพาะปลูกได้ บางโรงเรียนมีการคมนาคมไม่สะดวกในชุมชนประชาชนมีความยากจนมาก โรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาก ดังนั้นเงินงบประมาณที่ได้รับจากโครงการ มพช. จึงมีไม่เพียงพอไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ด้วยเหตุดังกล่าว กรมสามัญศึกษาจึงควรที่จะมีวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เพื่อเพิ่มเงินงบประมาณของโรงเรียน มพช. ในแต่ละปีให้มากขึ้นและพยายามจัดสรรเงินงบประมาณให้โรงเรียนที่มีความจำเป็นเร่งด่วน และขาดแคลนให้มากกว่า โดยกรมสามัญศึกษาต้องมีการสำรวจสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

และชุมชนอย่างละเอียดเสียก่อนตามความจำเป็น และความขาดแคลนในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ทำการจัดสรรเงินงบประมาณได้ถูกต้องยุติธรรม

2. ผู้บริหารที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโครงการ มพชส. ทุกระดับ ควรหาโอกาสออกไปตรวจเยี่ยม แนะนำ ติดตามผลให้กำลังใจแก่ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้ครูจะได้มีขวัญและกำลังใจความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานมากขึ้น เพราะจากการสอบถามครูในโครงการ มพชส. บางคนพบว่าผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ของโครงการ มพชส. ไม่ค่อยได้มาตรวจเยี่ยม แนะนำ ให้กำลังใจเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูเท่าที่ควร ครูในโครงการ มพชส. ส่วนหนึ่งจึงอาจขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานได้

3. โรงเรียนโครงการ มพชส. ควรจะได้มีการบรรจุครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาอื่นต่าง ๆ ตามความต้องการของนักเรียนและประชาชนได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควรจัดการอบรมครูด้านวิชาอื่นท้องถิ่นโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เพราะจากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่าในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้ความรู้ด้านอาชีพ และ เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นนั้น โรงเรียนในโครงการ มพชส. ส่วนมากไม่สามารถจัดกิจกรรมด้านดังกล่าวได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่าโรงเรียนในโครงการ มพชส. ส่วนมากยังขาดครูที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการสอนวิชาอื่นที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นอยู่มาก

4. จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่า ครูในโครงการ มพชส. ส่วนมากยังไม่ค่อยได้รับการอบรมสัมมนาอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ครูจึงไม่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้เต็มที่ ดังนั้นจึงควรมีการจัดอบรมสัมมนาครูในโครงการฯ ทุกคนให้มากขึ้น โดยอาจกระทำเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งความรู้ในการอบรมควรคำนึงถึงประโยชน์ในการนำไปใช้ในงานพัฒนาชุมชนให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครูมีการตื่นตัว และนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ ตลอดจนให้ครูเข้าใจในหลักการ และวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามหลักการและวัตถุประสงค์ตามโครงการให้มากขึ้น และมีประสิทธิภาพ

5. จากผลการวิจัยที่พบว่า ในกิจกรรมพัฒนาชุมชนบางกิจกรรมประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ หรือประชาชนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจมาจากสาเหตุที่ว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชนบางกิจกรรมประชาชนอาจเห็นว่าไม่มีประโยชน์ต่อตนเองมากเท่าใดจึงไม่ยากเข้า

มามีส่วนร่วมก็เป็นได้ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้งจึงควรคำนึงถึงประโยชน์ที่โรงเรียนจะได้รับควบคู่ไปกับประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ โดยควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ถูกเลือกมาเป็นโรงเรียนในโครงการ มพช. กลุ่มที่ 1 ในปีงบประมาณ 2531-2534 ส่วนมากยังขาดความพร้อม และความเหมาะสมในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชน จึงเป็นสาเหตุให้ครูในโครงการ มพช. ไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทในแต่ละด้านได้เท่าที่ควร ประกอบกับจากการที่โรงเรียนในโครงการ มพช. รุ่นแรกยังประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อยู่อีกมาก ดังนั้นจึงควรได้มีการศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลที่ยังมีได้อยู่ในโครงการ มพช. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงการปฏิบัติงานของครู และปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้ทราบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลที่ยังมีได้อยู่ในโครงการ มพช. มีความพร้อม และความเหมาะสมในการเข้าโครงการ มพช. มากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับโรงเรียนในโครงการ มพช. รุ่นที่ 1

2. จากวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.) ที่กำหนดไว้ว่า เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐบาลและเอกชน จัดการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้นจึงควรได้มีการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำชุมชนทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อที่จะได้ทราบว่าบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน หน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนและมีบทบาทอย่างไรบ้างต่อโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.) มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานอย่างไร มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาลักษณะอย่างไร เพื่อนำเอาข้อมูลไปใช้ประกอบในการวางแผนพัฒนาโครงการ มพช. ให้มีโอกาสประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นต่อไป